

STAVEBNÍ POSTUPY A KONSTRUKČNÍ PRINCIPY RANĚ STŘEDOVĚKÉHO VENKOVSKÉHO KOSTELA V ČECHÁCH

Ing. arch. Milan Falta
Studie doktorské práce

MILAN FALTA
WWW.ROMARCH.CZ

2013

PRAHA

STAVEBNÍ POSTUPY A KONSTRUKČNÍ PRINCIPY RANĚ STŘEDOVĚKÉHO VENKOVSKÉHO KOSTELA V ČECHÁCH

Ing. arch. Milan Falta
Studie doktorské práce

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury
Ústav teorie a dějin architektury – 15113

Doktorský studijní program Architektura a urbanismus
Obor Dějiny architektury a rekonstrukce památek
Školitel Ing. arch. Milena Hauserová, CSc.

MILAN FALTA 2013 PRAHA
WWW.ROMARCH.CZ

The research is focused on the revision of existing observations of Romanesque architecture in Bohemia, including its critical evaluation and the ambition to enlarge the knowledge of Czech Early Middle Ages village church with new perspectives. The existing and currently performed research is usually engaged in the art aspect of objects. The research aims to contribute to the complex view on the building during the process of its creation. By the analysis of construction phases it will be possible to trace how the building functioned at termination of particular phases, for what the specific areas served (especially in the tower interior) and it will be possible to theoretically restore such parts of the building that were not preserved, this all by means of the computer simulation.

OBSAH STUDIE DOKTORSKÉ PRÁCE...

1. PŘEDMĚT VÝZKUMU	6
1.1. OBLAST VÝZKUMU	6
1.2. HYPOTÉZA	6
1.3. RÁMCOVÉ CÍLE	7
2. SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ	8
2.1. REŠERŠE ČESKÉ LITERATURY	8
2.2. ZAHRANIČNÍ TEORIE A LITERATURA	11
2.3. SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ ROMÁNSKÝCH STAVEBNÍCH POSTUPŮ	12
3. VÝBĚR Z LITERATURY A PRAMENŮ	15
3.1. MONOGRAFIE	15
3.2. KLÍČOVÉ ČLÁNKY	17
3.3. VÝBĚR Z LITERATURY KE ZKOUMANÝM OBJEKTŮM	19
3.4. INTERNETOVÉ ZDROJE	20
4. DEFINICE A ROZBOR PROBLÉMU	21
5. FORMULACE CÍLŮ	22
5.1. PRIMÁRNÍ CÍL DISERTAČNÍ PRÁCE	20
5.2. DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMU	24
6. POSTUP PRÁCE A POUŽITÉ METODY	25
6.1. OBECNÝ POSTUP VÝZKUMU	25
6.2. METODA ZKOUMÁNÍ STAVEBNÍCH POSTUPŮ A PROCESU VÝSTAVBY	26
6.3. METODA ZKOUMÁNÍ ZÁPADNÍ ČÁSTI CHRÁMŮ, KONSTRUKČNÍCH VZTAHŮ A KOMUNIKAČNÍCH VAZEB	27
6.4. OMEZENÍ VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZVOLENÉ METODY	27

7. DOSAVADNÍ VÝZKUM A DOSAŽENÉ VÝSLEDKY28
7.1. PRŮBĚH VÝZKUMU28
7.2. PŘEDNÁŠKY A ÚČAST NA KONFERENCÍCH33
7.3. PUBLIKOVANÉ VÝSLEDKY V ODBORNÝCH PERIODIKÁCH33
7.4. SPOLUPRÁCE33
7.5. GRANTY33
8. NÁVRH DALŠÍHO POSTUPU ZPRACOVÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE34
8.1. PŮVODNÍ ZADÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE34
8.2. NÁVRH UPŘESNĚNÍ TÉMATU34
8.3. NÁZEV DISERTAČNÍ PRÁCE35
8.4. PLÁN V KRÁTKODOBÉM X DLOUHODOBÉM HORIZONTU35
8.5. APLIKACE VÝSLEDKŮ DISERTAČNÍ PRÁCE35
9. GRAFICKÁ ČÁST36
9.1. KOSTEL SV. PETRA A PAVLA VE SVOJŠÍNĚI
9.2. KOSTEL ZVĚSTOVÁNÍ PANNY MARIE V PLAŇANECHV
9.3. KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO VE VYSOKÉM ÚJEZDĚVI
9.4. KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V ČELÁKOVICÍCHXII
9.5. KOSTEL SV. MÁŘI MAGDALÉNY V PAŘÍTOVĚXXI
9.6. KOSTEL SV. MATOUŠE V TŘEBONÍNĚXXIII
9.7. KOSTEL SV. AMBROŽE VE VÍCOVĚXXIV
10. PŘÍLOHY (VÝBĚR Z PUBLIKOVANÝCH VÝSLEDKŮ)61

POUŽITÉ ZKRATKY...

AH	...	Archaeologia historica
PA	...	Památky archeologické
SE	...	Střední Evropa – Revue pro středoevropskou kulturu a politiku
SHP	...	stavebněhistorický průzkum
ZPP	...	Zprávy památkové péče

1. PŘEDMĚT VÝZKUMU...

1.1. OBLAST VÝZKUMU

Disertační práce tematicky spadá do oblasti výzkumu českého raně středověkého venkovského kostela. Současný a doposud převážně vedený výzkum se zabývá hlavně výtvarnou stránkou objektů. Novější tendence však směřují ke komplexnějšímu náhledu na stavbu a tento proces je patrný jak v domácí tak v zahraniční odborné literatuře.

1.2. HYPOTÉZA

Kostel jako historický pramen obsahuje i další informační roviny nety, které byly doposud brány v úvahu. V současné literatuře se ke kostelu jako stavebnímu dílu přistupuje coby k hotovému a dokončenému útvaru. Proces jeho výstavby, který je bezpochyby pozoruhodným dokladem reality tíj vota raně středověké vesnice, stojí u nás na okraji badatelského zájmu. Zatím nebylo blítě zkoumáno, zda výstavba nejvýraznějšího a nejnáročnějšího díla, kterým kostel bezpochyby v prostředí tehdejší vesnice byl, probíhala plynule, nebo zda její etapovitost a prodlevy ve výstavbě mohou signalizovat obtítě s finalizací díla. Konkrétní badatelskou otázkou proto je, jak probíhala výstavba románského kostela a jak byla dělena na etapy. Součástí výzkumu je i prověření, jak s technologií výstavby a případnou etapizací souvisí konstrukční vztahy jednotlivých částí objektu a funkční i komunikační vazby prostorů. Interpretace postupu výstavby tak můtě nabídnout dosud neznámý pohled na ekonomický a lidský potenciál středověké vesnice a doplnit moťnosti historického bádání o dosud neznámý a nevyužitý aspekt.

1.3. RÁMCOVÉ CÍLE

Cílem výzkumu je ověření a prohloubení dosavadních znalostí o českém venkovském raně středověkém kostele a rozšíření jeho poznání o další zorné úhly. Prvním z nich je rozeznání, objasnění a dokumentace stop stavebních postupů a rekonstrukce celého procesu výstavby chrámu. Druhým cílem, který vyvstal ať v průběhu vlastního výzkumu, je identifikace a utřídění konkrétních forem dispozic západní části chrámů¹, jejich konstrukčních vztahů i komunikačních vazeb. Pozornost bude věnována nejen spodní části stavby², ale i vrchnímu dílu věže³. Problematika souvztálosti spodní a vrchní části věže a jejich konstrukčních vztahů se západní zdí lodí úzce souvisí s pochopením vlastní výstavby kostela a jeho etapizací. Schopnost porozumění těmto souvislostem a správné vyhodnocení stratigrafie jednotlivých prvků napomůžou k interpretaci a vyhodnocení poznatků o nedochovaných částech stavby, respektive ucelené podobě chrámu v konkrétních časových horizontech. Názorné zobrazení konstrukčních a prostorových vztahů a teoretická rekonstrukce zaniklých částí stavby bude provedena formou virtuálního 3D modelu provedeného na základě detailního autorského zaměření. Půdorysné i prostorové zdokumentování sledovaných staveb v dosud nepublikované podrobnosti je třetím cílem díla.

01 *Západní částí chrámu venkovského raně středověkého kostela je v této práci myšlena emporová část lodí a přilehlá věž.*

02 *Spodní částí stavby je v tomto případě míněna (románská) loď a zejména první tři podlaží věže.*

03 *Vrchní partií věže rozumíme část od čtvrtého podlaží výše (která v ojedinělých případech ani neexistuje).*

2. SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ...

2.1. REŠERŠE ČESKÉ LITERATURY

Český raně středověký vesnický kostel je předmětem bádání od samého počátku vzniku moderního dějepisu umění v I. polovině 19. století. Mezi nejstarší autory zabývající se románskou architekturou nejen na venkově se bezesporu řadí kulturní historik Jan Erazim Wocel⁴. Právě on byl jedním z prvních badatelů, kteří si uvědomili význam a potřebu ochrany nejstarších památek nacházejících se na českém území. Přestože Wocel popisuje celou řadu venkovských románských kostelů⁵, nevydává žádnou soubornou publikaci, nýbrž statě publikuje v něm založeném časopise Památky archeologické. V tomto periodiku se zhruba po dvaceti letech objevuje nenápadný článek Martina Koláře, který se v rámci stati zabývající se památkami na Plzeňsku věnuje i Všerubskému kostelu a uvažuje nad smyslem tribuny a jejího propojení se sousedním hradem⁶. Panským tribunám v Potvorově a Vinci se v roce 1890 věnuje Karel B. Mádl. Nepochybuje o propojení empory s tvrzí a oddělení prostoru empory od zbytku kostela přičítá vývoji od patrových kaplí⁷. První souborné dílo, které reaguje právě na absenci monografie, vydává Josef Braniš v roce 1892⁸. Zhruba deset let po vydání této brožury předkládá římskokatolický kněz a kunsthistorik Ferdinand Josef Lehner pokus o komplexní třísvazkové dílo s názvem Dějiny umění národa českého⁹. V 90. letech začíná vznikat obsáhlý projekt Soupisu památek historických a uměleckých v království českém, na kterém se podílí mnoho významných osobností té doby¹⁰.

Všeobecné dějiny dějepisu meziválečného období jsou již kvalitně zpracovány¹¹. Ke sledovanému tématu vytvořila konkrétní předstupeň práce historika umění Vojtěcha Birnbauma, jenž svojí syntézou publikovanou v roce 1929 shrnul tehdejší poznání o vlastnických kostelích na venkově, respektive o účelu i typologii empor a jejich komunikačních konceptech¹². Birnbaum se také věnuje otázkám našich rotund¹³

04 Z nejstarších prací: Wocel, J. E.: O starožitnostech českých a o potřebě chrániti je před zkázou. Praha 1845; Románské kostely v Zábohří a ve Sv. Jakubě. Praha 1846 – 47; Kostely románského slohu v Čechách. In: Památky archeologické a místopisné II. Praha 1857, s. 118 – 124.

05 Wocel, J. E.: Kostely románského slohu v Čechách. In: Památky archeologické a místopisné II. Praha 1857, s. 118 – 124.

06 Kolář, M.: Památky na Plzeňsku. In: Památky archeologické a místopisné X. Praha 1878, s. 249 – 250.

07 Mádl, K. B.: Potvorov. In: Z Prahy a z Čech, 1890, s. 39 – 46.

08 Braniš, J.: Dějiny umění středověkého v Čechách. Praha 1892

09 Lehner, F. J.: Dějiny umění národa českého I - III. Praha 1903

10 mezi nejdůležitější patří např.: Antonín Podlaha, Kamil Hilbert, Eduard Šittler, Zdeněk Wirth nebo Antonín Cechner

11 Dějiny českého výtvarného umění IV/ 1, 2

12 Birnbaum, V.: Románské emporové kostely v Čechách. In: Sborník k 70. narozeninám K. B. Mádl, Praha 1929, s. 49 - 60

13 Birnbaum, V.: K otázce našich rotund. In: PA 35, Praha 1926 – 27, s. 167 – 185

a polemizuje s názory Karla Gutha¹⁴. Období prvorepublikové tradice doznívá po druhé světové válce, a to například v pracích Jiřího Čarka¹⁵ o pražské románské architektuře nebo Jiřího Mašína¹⁶ o románské nástěnné malbě. Za představitele prvorepublikové badatelské obce je nutné považovat i historika umění Václava Mencla, který se v předválečném období věnoval zejména lidové a dřevěné sakrální architektuře, a to hlavně na Slovensku¹⁷. Během okupace a v prvních poválečných letech se Mencil začíná orientovat i na české gotické a románské umění, kdy sleduje kostel jako celek. V 50. a 60. letech publikuje mimo jiné přelomové články, které se věnují středověké sloupové hlavici, portálu, oknu nebo tvarům klenebních tůber. Nejdůležitější pro sledované téma je však patrně článek z roku 1965, kdy vyšla v časopise *Umění*¹⁸ zásadní stať, která se obšírně věnuje panským tribunám v české (a slovenské) románské architektuře, respektive jejich vývojem a typologií. Autor usazuje stavby s typovými reprezentanty empor do širších historických souvislostí, nevěnuje se ale konstrukčním vztahům v rámci západní – emporové části kostela a vůbec neřeší následnost stavebních etap a fází. Současný náhled na problematiku je mnohem širší, než naznačuje tento článek.

Mezi další významné autory nastupující poválečné generace, jejíž představitelé ovlivnili směr výzkumu v následujícím půlstoletí, bezpochyby patří Dobroslav Líbal, jehož práce je rozptýlena do množství dílčích studií¹⁹. Jako první dáma české medievistiky je označována Anežka Merhautová, která v 70. letech předkládá souborný katalog české raně středověké architektury a v 80. letech spolu s historikem Dušanem Třeštíkem vydávají zatím poslední velkou monografii věnující se českému románskému umění. Přestože autorka kladla značný důraz na mezioborovou spolupráci a snažila se vidět domácí památky v evropských souvislostech²⁰, tak stále u staveb zkoumá a popisuje ryze výtvarné jevy, z nichž nevyvozuje příznačné důsledky. Důvodem, proč stále převládá tento „statický“ přístup k památkám je dán především orientací badatelů na sledování výtvarných prvků, nikoliv na strukturu a postup budování díla.

14 Guth, K.: *České rotundy*. In: *PA 34, Praha 1925*, s. 113 – 187.

15 Čarek, J.: *Románská Praha*. Praha 1947.

16 Mašín, J.: *Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě*. Praha 1954.

17 *Po vystudování ČVUT působil Václav Mencil v Bratislavě, kde jeho působení mapuje Kolokvium Život a dílo Václava Mencla na Slovensku* (zborník). Ed. Patrik Guldán. Bratislava, 1999.

18 Mencil, V.: *Panské tribuny v naší románské architektuře*. In: *Umění 13, 1965, č. 1*, s. 29 – 62.

19 D. Líbal nemá syntézu svého díla; pro sledovanou problematiku jsou důležité články jako např.: *O skupině českých pozdně románských kostelů*. In: *Cestami umění, Praha 1949*, s. 57 – 66.

20 Studničková, M.: *Čechy jsou plné kostelů*. Praha 2010, s. 11

V padesátých letech 20. století se na Fakultě architektury ČVUT v Praze vyhraňuje směr, který začíná chápat stavební dílo komplexně, nikoliv pouze jako formální strukturu. Iniciátorem tohoto přístupu je Milada Radová – Štiková, jež dále rozvíjí odkaz profesora Stefana. Právě ona přistupuje ke zkoumanému objektu zcela exaktně a architekturu, respektive uměleckou stránku stavby, neoddělitelně spojuje se stavitelstvím. Radová přispěla k šíření myšlenky, že historické stavební dílo je zcela komplexní organismus²¹ a pracovala metodou velmi podrobného stavebněhistorického průzkumu. Spolu s Anežkou Merhautovou se intenzivně věnovala zejména románské architektuře, kdy zkoumala, zprvu ještě pouze z uměleckohistorického hlediska, doksanskou stavební hut²². Posléze se posouvá ke zkoumání obytných objektů, kde uplatňuje metodu studia umělecké podoby stavby s posuzováním dispozice, komunikačních vazeb, vytápění, s úvahami o roli stavebních konstrukcí a podobně²³. Stejně komplexní přístup uplatnila i při výzkumu románského venkovského kostela, když se začala zabývat etapizací výstavby a vztahem románské západní věže a štítového průčelí sakrální stavby. Výsledky poznání shrnula v učebních textech ČVUT z roku 1972²⁴ a dále je rozvíjela již se svými žáky Jiřím Škabradou a Tomášem Dittrichem. Obecné poznatky k románským stavebním postupům byly publikovány v roce 1976²⁵.

Radová nejen že položila základy precizní analýzy struktury zkoumaného objektu, ale také výrazně ovlivnila následující generace badatelů, kteří převzali a dále rozvíjeli tyto metody průzkumu a výzkumu. Exaktním metodám včetně zkoumání veškerých vztahů v rámci objektu i souvislostí s okolím přeje i doba konce 70. let 20. století, kdy dochází ke konvergenci, respektive metodologickému sblížení archeologického výzkumu středověku a stavebněhistorického průzkumu. Mezi významné žáky Radové patří především Jiří Škabrada, který se zabývá nejen stavebně technickou charakteristikou románských věží²⁶, ale ve své knize popisuje i několik konkrétních příkladů etapizace a stavebních postupů²⁷.

21 Sommer, J.: 2004 <http://monudet.sweb.cz/radovavzpominka.htm>

22 Radová - Štiková, M.: *Architektura okruhu kláštera doksanského. Románská stavební huť v Doksanech. In: Umění 5, Praha 1957, str. 201 – 209.*

23 Macek, P.: *Za paní docentkou Radovou. In: Průzkumy památek XI – 1. Praha 2004, s. 1 - 2.*

24 Radová – Štiková, M.: *Architektura románská, Nástin architektury v Čechách, Románský dům a jeho doznění v gotice - učební texty ČVUT. Praha 1972, týt: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992).*

25 Radová – Štiková, M. – Škabrada, J.: *Příspěvek k poznání rom. stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 277.*

26 Škabrada, J.; Anderle, J.: *Příspěvek ke stavebně technické charakteristice románských věží. In: Muzejní a vlastivědná práce, roč. 29 / časopis společnosti přátel starožitností roč. 99, Praha 1991, s. 229 – 234.*

27 Škabrada, J. *Konstrukce historických staveb. Praha 2003.*

Tomáš Dittrich zkoumá vliv klášterních hutí na výstavbu emporových vesnických kostelů²⁸. Metodu komplexního výzkumu venkovského kostela dále akceptoval Jan Sommer, který se zabývá zejména dokumentací forem architektonických článků historických staveb, obrannou funkcí stavby a otázkou vlastnických vztahů – donace a účelu tribuny²⁹, na což reaguje i Martin Čechura³⁰. Dalibor Prix sleduje podoby a funkce, typologii tribun a komunikační vazby v románském venkovském kostele³¹. Jiří Varhaník tuto problematiku rozšiřuje o analýzu refugiální funkce stavby³². Karel Kibic ml. studuje zejména dispozice a výtvarnou stránku středověkých kostelů³³. K diskusi ohledně osvětlení problematiky vypovídací hodnoty stavby jako historického pramene k dějinám venkovského osídlení přispívá v posledních letech Milena Hauserová³⁴.

2.2. ZAHRANIČNÍ TEORIE A LITERATURA

Ze zahraniční literatury, která se zabývá venkovským emporovým kostelem v rámci střeoevropského regionu je třeba zmínit zejména polské badatele. Velmi důležitá a komplexní dílo předkládá Andrzej Tomaszewski³⁵, dále třeba zmínit obsáhlou monografii o polské románské a předrománské architektuře³⁶ a z posledních let knihu Zygmunta Świechowského³⁷. V Maďarsku se problematikou venkovských emporových kostelů zabývá například Géza Entz³⁸, v Rumunsku Grigore Ionesco³⁹. Románskou architekturou v rámci celé střední Evropy se zabývá i Anežka Merhautová⁴⁰, rakouské románské umění mapuje dílo Hermanna Fillitze (Hg.)⁴¹. Pro poznání středověkých stavebních postupů i etapizace výstavby jsou důležitá zejména díla Güntera Bindinga⁴², na rozmanitost povrchů stavebního materiálu poukazuje Hans P. Autenrieth⁴³.

28 Dittrich, T.: Románské stavby z okruhu kladubského kláštera. In: *Umění*, roč. 28, Praha 1980, č. 2, s. 129 – 139.

29 Sommer, J.: *Vlastnický kostel na návrší?*. In: *Česká placka* 28, 2004. <http://ceskaplacka.sweb.cz/archiv/placka28.htm>

30 Čechura, M.: *Poznámky k článku Jana Sommera Vlastnický kostel na návrší?* In: *Česká Placka* 28. Praha 2005.

31 Prix, D.: *Podoby a funkce podélných jednolodních tribunových kostelů 12. a první poloviny 13. století v Čechách*. Praha 1989 (Kandidátská práce).

32 Varhaník, J.: *Středověký venkovský kostel jako refugium*. In: *Archaeologia historica* 24, Brno 1999, s. 313 – 317.

33 nejnověji např.: Kibic, K. ml.; Vaňek, V.: *Středověká venkovská sakrální architektura na Kutnohorsku*. Praha 2012

34 např.: Hauserová, M.: *...a přetrvál jen kostel, rukopis habilitační práce*. Praha 2010.

35 Tomaszewski, A.: *Romanskie kościoły z emporami zachodnimi na obszarze Polski, Wegier i Czech, Studia z historii sztuki XIX*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk 1974

36 Walickieg, M. (red): *Sztuka Polska przedromańska i romańska do schyłku XIII w.* Warszawa 1971.

37 Świechowski, Z.: *Katalog architektury romańskiej w Polsce*. Warszawa 2009.

38 Entz, G.: *Westemporen in der ungarischen Romanik*. Budapest 1952.

39 Ionesco, G.: *Histoire de l'Architecture en Roumanie*. Bucharest 1973

40 Merhautová, A.: *Romanische Kunst in Polen, der Tschechoslowakei, Ungarn, Rumänien, Jugoslawien*. München 1974.

41 Fillitz, H. (Hg.): *Früh und Hochmittelalter (Geschichte der bildenden Kunst in Österreich)*, München u.a. 1998.

42 Binding, G.: *Der Mittelalterliche Baubetrieb in Zeitgenössischen Abbildungen*. Stuttgart 2001.

43 Franz J. Much: *Über das Feinrelief in der romanischen Architektur*. In: *Baukunst des Mittelalters in Europa*, Stuttgart 1988.

2.3. SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ ROMÁNSKÝCH STAVEBNÍCH POSTUPŮ

Přestože odborný zájem o českou románskou venkovskou sakrální architekturu trvá víc jak 160 let, tak po celé toto období převažuje výzkum vedený na poli umělecko-historickém, nikoliv technickém. Důsledkem tohoto faktu je, že se o románské stavbě, respektive románské etapě stavby, většina badatelů zmiňuje pouze jako o statickém faktu⁴⁴. V praxi to znamená, že se zpravidla věnuje pozornost právě jen dochovaným románským součástem v mladších obdobích někdy i značně přestavěných objektů. Na jejich základě se případně uvažuje o možné podobě jejich zaniklého románského stavu. Zájem se prakticky nevěnuje dynamickému procesu vzniku objektu ani jeho následným raně středověkým dostavbám a transformacím. Stopy těchto mnohdy složitých proměn jsou na rozličných stavbách dodnes dobře patrné. Tento přístup je tak až na výjimky⁴⁵ zakotven v odkazu metody několika generací badatelů, který se vyznačuje zkoumáním a hodnocením památky pouze z pohledu její výtvarné stránky.

Jak již bylo zmíněno, směr chápající budovu komplexně, nikoliv pouze jako formální strukturu, začíná formovat Radová – Štiková na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Díky svému technickému zaměření je schopna vnímat nejen architekturu a umění, ale i stavitelství respektive stavební postupy a konstrukční principy. Soubor tehdejších poznatků shrnula v učebních textech⁴⁶, kde se mimo jiné věnovala zdění a typologii zdiva, klenebním technikám, zakládání nebo zastřešení a zastropení staveb. Nenápadnou, ale o to důležitější kapitolou je zhodnocení přestaveb a přístaveb ještě v době románské. Autorka se však omezuje převážně na vysvětlení novostaveb zcela nezávisle koncipovaných a pořizovaných na místě za současného bourání starého předchůdce⁴⁷. Zároveň bez bližšího vysvětlení ale upozorňuje na fakt nasazení přistavované románské věže na hotový západní štít lodi⁴⁸. Problematiku způsobů stavebního připojení věže k lodi více rozvíjí se svým žákem Jiřím Škabradou v příspěvku k poznání románských stavebních postupů v časopisu *Umění*⁴⁹. Tento článek shrnuje tehdejší stav poznání, jenž nebyl doposud o mnohé rozšířen.

44 *Statičnost v tomto případě rozumíme hotové ucelené dílo.*

45 *Etapizací výstavby a vztahem románské západní věže a štítového průčelí sakrální stavby se zabývá Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992). Dále tuto problematiku rozvíjejí zejména její žáci na Fakultě architektury ČVUT jako J. Škabrada, T. Dittrich, M. Hauserová a další. Je nutné zmínit i Jiřího Kroupu, který se transformacemi objektů zabývá v době gotiky.*

46 *Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992).*

47 *Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 98.*

48 *Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 97.*

49 *Radová, M.; Škabrada, J.: Příspěvek k poznání románských stavebních postupů, Umění 24, 274 – 278. Praha 1976. Stať se problematikou zabývá pouze v obecné rovině, podrobněji popisuje pouze dva objekty (v obci Raná a ve Svárově).*

K typologii západní části chrámu je nutné připomenout, že odborná literatura identifikovala 7 základních skupin této části románského podélného jednolodního venkovského kostela v Čechách. Známe kostely bezvěžové (Všeruby, Libčany ...) ⁵⁰ a kostely s jednou mohutnou západní věží šířky shodné s šířkou lodi – westwerkem (Kyje, Potvorov, Vinec, Milevsko). Samostatnou skupinu tvoří stavby s věží přibližně čtvercového půdorysu, která je vtažena do hmoty lodi nad emporu. Rozeznáváme kostely s věží situovanou osově (Kojice, Lenešice, ...), v rohu jihozápadním (Malý Bor) i severozápadním (Újezdec u Blatné) a dvojevěží (Kondrac). Nejpočetnější skupinu však tvoří stavby s připojenou západní osovou věží. U tohoto typu, kterým se budeme nadále zabývat, identifikovalo dosavadní bádání zaměřené na románské stavební postupy dva základní typy vztahu věže a štítového průčelí chrámové lodi. Oba dva typy připojení západní věže jsou platné jak pro stavby vzniklé v jedné stavební etapě, tak pro objekty konstruované ve více etapách, dostavované nebo přestavované.

V první řadě se uvádí nejpočetnější typ, kdy věž a západní štít kostela byly zděny samostatně již od základů, a proto jsou tato tělesa oddělena vertikální spárou ⁵¹ (Pařížov, Obděnice, ...). Radová upozorňuje i na úsporné a velmi konstruktivní řešení, kdy byly založeny a ve spodních patrech vyzděny tři volné stěny, čtvrtá byla založena až ve vyšších partiích na příčném vynášecím pasu (Svárov, Raná, Vroutek, ...) ⁵². Časovou prodlevu mezi výstavbou lodi a věže (nebo jejími partiemi) nejsme v těchto případech prozatím schopni určit, nicméně předpokládáme, že k výstavbě docházelo v zásadě v rámci jednoho záměru ⁵³. Příklady, kdy románská věž byla touto formou k lodi připojena po delší časové prodlevě ⁵⁴, jsou diskutabilní a jsou předmětem dalšího zkoumání ⁵⁵. Co bylo cílem koncepce dvou od sebe oddělených stěn, nemá jasnou odpověď, ale patrně se jednalo o snahu dokončit důležitější část objektu (loď s kněžištěm) a poté přistoupit k výstavbě jeho dalších částí ⁵⁶. V některých případech ale není možné vyloučit snahu tehdejších stavitelů o vypořádání se se statickými obtížemi, které by mohly vzniknout provázáním různě hmotných těles s různými způsoby sedání.

50 *Jako bezvěžové kostely chápeme takové stavby, které prokazatelně neměly zděnou románskou věž. Prozatím u těchto objektů nejsme schopni určit, zdali v historii neměly například zvonice ze spalného materiálu jako mnohé analogie ze zahraničí (Kuča, K.; Langer, J.: Dřevěné kostely a zvonice v Evropě I. + II. Praha 2009).*

51 *Vertikální spára sama o sobě neznamená, že se jedná o dvě stavební etapy.*

52 *Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 97.*

53 *Bez archeologického průzkumu není možné ověřit, zdali byl objekt založen jako celek či nikoliv, jak již upozorňuje Radová (Příspěvek k poznání románských stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 278) u podobných staveb.*

54 *Jako delší časovou prodlevou rozumíme to, že loď po určitý časový úsek fungovala samostatně.*

55 *Tento případ bude předmětem dalšího výzkumu, například na kostele sv. Martina v Bernarticích.*

56 *Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 98.*

Ve druhé variantě, která je méně početná, sdílí západní strana lodi a východní stěna většinou tutéž zeď. Stavba rostla tak, že se stavělo nad celým zamýšleným půdorysem chrámu najednou a zdivo většinou bývá ve spodních partiích, byť jen sporadicky, provázáno se zdivem lodi. V úrovni nad stropem lodi pak zdivo většinou kontinuálně pokračuje nad zamýšlený hřeben střechy a štít je omezen na trojúhelníkové přízdívky v partiích půdy⁵⁷, respektive na trojúhelníkové útvary s větší provázané (Vysoký Újezd nad Dědinou, Mohelnice nad Jizerou, ...) ⁵⁸. Popsána byla i varianta, kdy byl nejprve vyzděn trojúhelníkový štít a na něj byla posléze usazena východní stěna většinou. Toto staticky poněkud odvážné řešení, kdy následná stěna většinou byla založena přímo na šikmých plochách štítu bez jakékoliv stupňovité úpravy, dokládá jistou etapovitost výstavby. Konkrétní délku časové prodlevy mezi vznikem obou konstrukcí nejsme schopni přesněji určit, ale zřejmě se nejednalo pouze o krátkou technologickou přestávku, jako je přerušení stavby na zimu⁵⁹. Tuto domněnku potvrzuje například odlišné zpracování spár na trojúhelníkovém štítu a následné stěně většinou v Loděnici u Berouna⁶⁰ nebo zazděná torza románského laťování taktéž mezi štítem a stěnou většinou v Bernarticích.

S problematikou charakteru románské západní většinou venkovského kostela úzce souvisí i typologie tribun. Jejich poznání a interpretace může být pro identifikaci stavebních postupů a etapizace důležitá. V základním dělení rozeznáváme tribuny patrové (Potvorov, Vinec, ...), věžní (Poříčí nad Sázavou, Pyšely, ...), pavlačové (Čelákovice, Vícov, ...) ⁶¹, a kombinované (Plaňany, Vysoký Újezd nad Dědinou, ...) ⁶². Podrobné dělení typů západní části chrámů platné pro celou střední Evropu předkládá ve své publikaci Tomaszewski⁶³.

57 Radová – Štiková, M.: *Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 97.*

58 Radová (Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992), s. 97) volí chybné příklady tohoto konstrukčního principu, kdy jako názorné ukázky zmiňuje kostely v Plaňanech a ve Svojšíně. V obou těchto příkladech nebyl „štít lodi omezen jen na trojúhelníkové přízdívky k věži v partiích půdy“, protože se jedná o konstrukční typ, kdy věž a západní štít kostela byly zděny samostatně, a tudíž musel být vyzděn vlastní štít (nebo jeho segment) nad samostatně stojící západní stěnou lodi.

59 Radová, M. – Škabrada, J.: *Příspěvek k poznání románských stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 277.*

60 Radová, M. – Škabrada, J.: *Příspěvek k poznání románských stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 277.*

61 Románské emporie rozvrhuje do tří typů Birnbaum, V.: *Románské emporové kostely v Čechách. In: Sborník k 70. narozeninám K. B. Mádl, Praha 1929, s. 49 – 50.*

62 *Kombinovaná tribuna je syntézou věžní a pavlačové emporie.*

63 Tomaszewski, A.: *Romanskie kościoły z emporami zachodnimi na obszarze Polski, Węgier i Czech, Studia z historii sztuki XIX. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk 1974, s. 328 – 332. Tabulku pro české prostředí přejímá a zjednodušuje Prix, D.: *Podoby a funkce podélných jednolodních tribunových kostelů 12. a první poloviny 13. století v Čechách. Praha 1989 (Kandidátská práce), s. 29d.**

3. VÝBĚR Z LITERATURY A PRAMENŮ...

3.1. MONOGRAFIE

- Baŕ ant, J.: Umění českého středověku a antika. Praha 2000.
- Braniš, J.: Dějiny umění středověkého v Čechách. Praha 1892.
- Benešová, K.: Deset století architektury, sv. 1. Praha 2001.
- Binding, G.: Baubetrieb im Mittelalter. Darmstadt 1997.
- Binding, G.: Der Mittelalterliche Baubetrieb in Zeitgenössischen Abbildungen. Stuttgart 2001.
- Bláha, J. + kol.: Operativní průzkum a dokumentace historických staveb. Praha 2005
- Čarek, J.: Románská Praha. Praha 1947.
- Duc, V. E.: Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle. Paris 1856.
- Dvořák, P.: Odkryté dějiny. Bratislava 1983.
- Entz, G.: Westemporen in der ungarischen Romanik. Budapest 1952.
- Fillitz, H. (Hg.): Früh und Hochmittelalter (Geschichte der bildenden Kunst in Österreich), München u.a. 1998.
- Franz J. Much: Über das Feinrelief in der romanischen Architektur. In: Baukunst des Mittelalters in Europa, Stuttgart 1988.
- Grueber, B.: Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, dí I románský styl 1070/1230. Wien 1871.
- Hauserová, M.: ...a přetrval jen kostel, rukopis habilitační práce. Praha 2010.
- Ionesco, G.: Histoire de l'Architecture en Roumanie. Bucharest 1973
- Jakub, P.: Dějiny umění v Československu. Praha 1971.
- Kibic, K. ml.: Středověká venkovská sakrální architektura na Čáslavsku. Praha 2010
- Kibic, K. ml.; Vaňek, V.: Středověká venkovská sakrální architektura na Kutnohorsku. Praha 2012
- Klápště, J.: Paměť krajiny středověkého Mostecka. Most 1994.
- Klápště, J.: Proměna českých zemí ve středověku. Praha 2005.
- Koch, W.: Evropská architektura. Mnichov 1998.
- Kratochvíl, P. (ed.): Velké dějiny zemí koruny české – Architektura. Praha 2009.
- Kuthan, J.: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. České Budějovice 1976.
- Lehner, F. J.: Dějiny umění národa českého I., Praha 1903a.
- Lehner, F. J.: Dějiny umění národa českého II., Praha 1903b.
- Macek, P.: Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. Praha 2001.
- Mašín, J.: Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě. Praha 1954.
- Mencl, V.; Benešová, K.; Soukupová, H.: Předrománská a románská architektura v záp. Čechách. Plzeň 1978.
- Merhautová, A.: Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971.
- Merhautová, A.: Romanische Kunst in Polen, der Tschechoslowakei, Ungarn, Rumänien, Jugoslavien. München 1974.

- Merhautová, A.; Třeštík, D.:
Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha 1983.
- Merhautová, A.; Třeštík, D.:
Ideové proudy v českém umění 12. století. Praha 1985.
- Merhautová, A.:
Skromné umění. Praha 1988.
- Musil, F.:
Dějiny východních Čech. Praha 2009.
- Neuwirth, J.:
Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Premysliden. Prag 1888.
- Nováček, K. + kol.:
Kladrubský klášter 1115 – 1421, osídlení – architektura – artefakty. Plzeň 2011.
- Podlaha, A.:
Posvátná místa království českého I. Praha 1907.
- Podlaha, A.:
Posvátná místa království českého II. Praha 1908.
- Podlaha, A.:
Posvátná místa království českého III. Praha 1909.
- Podolinský, Š.:
Románské kostoly. Bratislava 2009
- Prix, D.:
Podoby a funkce podélných jednolodních tribunových kostelů 12. a první poloviny 13. století v Čechách. Praha 1993 (Kandidátská práce).
- Radová – Štiková, M.:
Architektura románská, Nástin architektury v Čechách, Románský dům a jeho doznění v gotice - učební texty ČVUT. Praha 197.
- Radová - Štiková, M.; Škabrada, J.:
Románské stavitelství - učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání 1992)
- Radová, M.:
Předrománská a rom. architektura středočeského kraje. Praha 1983.
- Razím, V.; Macek, P.:
Zkoumání historických staveb. Praha 2011.
- Starý, O.:
Československá architektura. Praha 1965.
- Swiechowski, Z.:
Katalog architektury romańskiej w Polsce. Warszawa 2009.
- Syrový, B.:
Encyklopedie architektury. Praha 1972.
- Syrový, B.:
Architektura, svědectví dob. Praha 1974.
- Škabrada, J.:
Konstrukce historických staveb. Praha 2003.
- Tomaszewski, A.:
Romanskie kościoły z emporami zachodnimi na obszarze Polski, Wegier i Czech, Studia z historii sztuki XIX. Wrocław, Warszawa, Kraków 1974.
- Velímský, T.:
Hrabišici, páni z Rýzmburka. Praha 2002.
- Walickieg, M. (red):
Sztuka Polska przedromańska i romańska do schyłku XIII w. Warszawa 1971.
- Wirth, Z.:
Umělecké památky Čech. Praha 1957.

3.2. KLÍČOVÉ ČLÁNKY

- Anderle, J.: Hlavní etapy středověkého vývoje kostela Narození Panny Marie ve Staré Plzni. In: Dějiny staveb 2010, Plzeň.
- Birbaum, V.: K otázce našich rotund. In: PA XXXV, Praha 1926 – 27, s. 167d.
- Birbaum, V.: Románské emporové kostely v Čechách, In: Sborník k sedmdesátým narozeninám Karla B. Mádl, Praha 1929
- Birbaum, V.: Románské umění, architektura. In: Dějepis výtvarného umění v Čechách, Praha 1931.
- Dittrich, T.: Románské stavby z okruhu kladrubského kláštera. In: Umění, roč. 28, Praha 1980, č. 2, s. 129 – 139.
- Dittrich, T.: Pozdně románské emporové kostely, stavěné v Čechách cisterciáky na úsvitu gotiky. In: Umění 13. století v Českých zemích, Praha 1983
- Guth, K.: České rotundy. In: PA XXXIV, Praha 1925, s. 113 – 187.
- Hauserová, M.: Kostel sv. Jakuba většího v Rovné u Stříbrné Skalice, Zprávy památkové péče 70/2010/6, s. 387 – 392.
- Hauserová, M.: Die Emporenkirche in Böhmen im Licht der baugeschichtlichen Forschung. In: Antiqua Cuthna 2012 (v tisku)
- Hauserová, M.: Kostel sv. Mikuláše v Potvorově, Postrěhy k okolnostem bádání a jejich interpretačním důsledkům. In: Svorník 10/1012. s. 173 – 188.
- Hejna, A.: Venkovská opevněná sídla 10. – 13. století v Čechách. In: Archeologické rozhledy XXVIII, Praha 1976,
- Chudárek, Z.: Některá nová zjištění o stavebním vývoji kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích v 12. a 14. století. In: Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny, Plasy – Mariánská Týnice 2006, s. 3 – 24.
- Kaigl, J.: Románské drobnosti z Bukovce a Úboče. In: ZPP, roč. 67, 2007, sešit č. 6, s. 460 – 469.
- Kibic, K. ml.: Kvádrové zdivo kostela v Tismicích. In: Dějiny staveb 2011, Plzeň 2012, s. 15 – 27.
- Klápště, J.: Bedřichův Světec – šlechtické sídlo z 13. století. In: Osud Mostecka, Okresní muzeum Most: Most 1996, s. 56 – 59.
- Kypka, J.; Šimůnek, R.; Veselý, J.; Neustupný, Z.: Farní kostel sv. Petra a Pavla v Načeradci ve 12. – 14. st. – Architektura jako odraz sociálních proměn. In: Průzkumy památek 2/2012, ročník 19, str. 53 – 94.
- Líbal, D.: O skupině českých pozdně románských kostelů. In: Cestami umění, Praha 1949, s. 57 – 66.
- Líbal, D.; Merhautová, A.: Raně středověká architektura v Čechách. In: Umění 22, Praha 1974, s. 160 – 175.

- Líbal, D.: Problémy a souvislosti vzájemných vztahů po obou stranách česko-bavorských hranic. In: SE 17, Praha 2001, č. 107, s. 114 – 116.
- Mádl, K. B.: Zbořený kostel sv. Jana na Zábradlí v Praze. In: Památky archeologické a místopisné XVII. Praha 1897, s. 429.
- Mencl, V.: Románská architektura v zemích českých. In: Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění 37 a 38, 1939.
- Mencl, V.: Románská a gotická hlavice jako prostředek k datování české architektury. In: ZPP, roč. X., 1950, sešit č. 1, s. 1d.
- Mencl, V.: Tvary klenebních tůber v české gotické architektuře. In: ZPP, roč. XI. – XII., 1951 – 1952, sešit č. 2, s. 9 – 10 a s. 268 – 281.
- Mencl, V.: Vývoj středověkého portálu v českých zemích. In: ZPP, roč. XX, 1960, 1. část v sešitě č. 1. s. 8 – 26, 2. část v sešitě č. 3 – 4, s. 112 – 153.
- Mencl, V.: Vývoj okna v architektuře českého středověku. In: ZPP, roč. XX, 1960, sešit č. 5 – 6, s. 181 – 232.
- Mencl, V.: Panské tribuny v naší románské architektuře. In: Umění 13, Praha 1965, č. 1, s. 29 – 62.
- Merhautová, A.: K vývoji románských centrálních staveb v Čechách. In: Umění 3, Praha 1955, č. 2, s. 128 – 138.
- Merhautová, A.: Dílo a působení doksanské huťi. Románská stavební huť v Doksanech, Umění V, Praha 1957, s. 210 – 223.
- Merhautová, A.: Cizí podněty, In: Umění 7, Praha 1959, s. 228 – 253.
- Merhautová, A.: Stavební historie Zábořského kostela, PP 3. Praha 1972
- Merhautová, A.: Význam Zábořského kostela, Umění 5. Praha 1972
- Obušta, P.: Výzkum románského dvorce a kostela sv. Anny v Přibyslavicích. In Naším krajem. Třebíč: Západoslavské muzeum, 1997. s. 40–58.
- Prix, D.; Varhaník, J.; Zavřel, J.:
K počátkům kostela sv. Martina v Praze 6 - Řepích. In: Zprávy památkové péče 8, 1992, s. 7 – 16.
- Radová – Štiková, M. – Škabrada, J.:
Příspěvek k poznání románských stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 274 – 278.
- Radová - Štiková, M.: Architektura okruhu kláštera doksanského. Románská stavební huť v Doksanech. In: Umění 5, Praha 1957, str. 201 – 209.
- Radová – Štiková, M.: Idensen – k úvahám nad západní tribunou kostela. In: Archaeologia historica 21, Brno 1996, s. 281 – 286.
- Richter, V.: O účelu československých rotund. In: Český časopis historický 42, Praha 1936.
- Smetánka, Z.; Škabrada, J.:
Nové poznatky o raně středověké architektuře na Čáslavsku. In: Umění XXIII. Praha 1975, s.264 – 265.
- Sommer, J.: Vlastnický kostel na návrší? In: Česká placka 28, 2004, s.3 – 5.

- Škabrada, J.; Anderle, J.:
Příspěvek ke stavebně technické charakteristice románských věží.
In: Muzejní a vlastivědná práce, roč. 29 / časopis společnosti přátel starožitností roč. 99, Praha 1991, s. 229 – 234.
- Turek, R.:
K problému počátku raně feudálních emporových kostelů u nás.
In: Právně historické studie 11, 1965
- Varhaník, J.:
Věžní empora kostela sv. Jiljí v Miroticích a její typ. In: Památky a příroda 14, 1989, sešit č. 2, s. 82 – 87.
- Varhaník, J.:
Středověký venkovský kostel jako refugium. In: Archaeologia historica 24, Brno 1999, s. 313 – 317.
- Varhaník, J.:
Pařížov (okr. Chrudim) – nadstandardní refugium ve věži vesnického románského kostela. In: Archaeologia historica 33, Brno 2008, s. 377 - 386
- Velímský, T.:
Exegi monumentum, Svědectví pozdně románského tribunového kostela sv. Mikuláše v Potvorově. In: Co můj kostel dnes má, nemůže kníže odníti, Praha 2011, s. 65 – 84.
- Vocel, J. E.:
Kostely románského slohu v Čechách. In: PA II, Praha 1857, s. 118 - 124

3.3. VÝBĚR Z LITERATURY KE ZKOUMANÝM OBJEKTŮM

ČELÁKOVICE:

- Jedlička, J.:
Přístavba kostela v Čelákovících na počátku 18. století. In: Památková péče 25. Praha 1965, s. 29 – 30.
- Podlaha, A.:
Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Karlínském. Praha 1901, s. 162 – 171.
- Reml, L.; Líbal, D.; Penniger, R.:
Čelákovice SHP historického jádra města, SÚRPMO. Praha 1979.
Uloženo v archivu NPÚ úop středních Čech v Praze (P – 136).
- Skruťný, L.; Špaček, J.:
Patrocinia kostelů a patronáty světců ve zvoleném mikroregionu východně od Prahy v kontextu církevních dějin. In: Středočeský vlastivědný sborník. Roztoky u Prahy 1997, s. 105 – 154.
- Špaček, J.:
Čelákovická tvrz. In: Archaeologia historica 2. Brno 1977.
- Špaček, J.:
Některé nové poznatky ze stavebně historického průzkumu a archeologického výzkumu bývalého Hrádku v Čelákovících. In: Středočeský vlastivědný sborník. Roztoky u Prahy 1997, s. 192 - 206.
- Kronika města Čelákovice I 1857 – 1939. Čelákovice 2006, s. 123

PLAŇANY:

- Stojanovová, J.: Kostel sv. Jana Křtitele v Plaňanech, Památky středních Čech 22, č. 1. Praha 2008.
- Vokřál, I.: Sakrální stavby v obci Plaňany a připojených vsích, architektonicko – historický popis. Plaňany 2005.
- Vokřál, I.: Plaňany - historie a místopis (elektronická publikace). Plaňany 2008.

VYSOKÝ ÚJEZD NAD DĚDINOU:

- Biener von Bienenberg, K. J.: Versuch über einige merkvürde Alterthümer im Königreich Böhmen I. Königgratz 1778, s. 1 – 11.
- Domečka, L.: Staré náhrobní kameny v kostele na Vysokém Újezdě. In: Sborníček Staré Třebechovice 14. 1934, s. 7 – 8.
- Horák, J.: Klášter Svaté Pole. Hradec Králové 2008, s. 35 – 37.
- Hraše, J.K.: Mittheilungen der K.K. Central – Commission. Vídeň 1880, s. XXXIX.
- Kajgl, J.: Ještě k sakristii kostela v Srbicích. In: Zprávy památkové péče 66, č. 6. Praha 2006, s. 485 – 489.
- Michl, K.: Církevní architektura u nás. In: Od kladského pomezí III. Náchod 1925 - 26, s. 144.
- Michl, K.: Románský kostel na Vys. Újezdě. In: Od kladského pomezí VI. Náchod 1928 - 29, s. 122 - 123.
- Nesejt, F. - Musil, F.: Dějiny východních Čech. Hradec Králové 2009, s. 186 - 187, 241
- Sedláček, A.: Klášter P. Marie na Svatém poli. In: Výroční zpráva v. gymnasia v Táboře 1899, s. 18.
- Slavík, J.: Křesťanství v Podorlicku. Rychnov nad Kněžnou, Dobruška 2000, s. 181.
- Toman, H.: Vysoký Újezd na Opočensku. In: PA II. Praha 1857, s. 285 - 286.

3.4. INTERNETOVÉ ODKAZY

- <http://apsida.sk/>
- <http://arpad.org/osmagyarok/magyar-kerektemplomok-a-karpatmedenceben/>
- <http://evk.sweb.cz/>
- <http://evk.sweb.cz/evkclanky/evkclanky2005/refukat0502.htm>
- http://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_raisonné_de_l'architecture_française_du_XIe_au_XVIe_siècle
- <http://monudet.sweb.cz/>
- <http://ohrozenekostoly.sk/>
- http://romanes.com/index_en.html
- <http://schutzkirchen.robl.de/>
- <http://templomaink.hu/index.php?muv=templom>

4. DEFINICE A ROZBOR PROBLÉMU...

Dosavadní bádání již charakterizovalo podoby románského zdiva a v domácí i zahraniční literatuře je popsána technologie jeho zdění⁶⁴. Nedostatkem poznání však zůstává skutečnost, že stavební proces nebyl sledován komplexně, nýbrž pouze na dílčích úrovních. V praxi to znamená, že jsou všeobecně známy vlastnosti užití malty, morfologie zdiva i technologie dvou líců s litým vnitřkem, použití stavebního dřeva⁶⁵ a poměrně přesně je popsáno užití (konzolovitého) lešení⁶⁶. Zatím ale zůstává nezpracována problematika časové náročnosti výstavby, tedy jak dlouho samotná výstavba kostela probíhala, do kolika fází⁶⁷ se dělila a zdali, respektive v jakém rozsahu, bylo užití etapizace⁶⁸. Nedostatečné znalosti této problematiky s sebou přináší nejen tápání o schopnostech tehdejších stavitelů a o ekonomii výstavby, ale především mohou vést k chybným interpretacím rozdílných struktur zdiva, užitého materiálu a jejich vzájemných rozhraní.

Přestože od nastínění problematiky etapizace Miladou Radovou uběhlo více jak 40 let⁶⁹, tak doposud zůstal zatím zcela nepovšimnut i aspekt vodorovné spáry v úrovni nad třetím podlažím věže. Tento opomíjený element vodorovné spáry, který byl autorským průzkumem identifikován u několika staveb v prakticky totožné úrovni⁷⁰, vypovídá jednak o mnohem rozšířenějším užití etapizace výstavby románské stavby, než se dosud předpokládalo⁷¹, ale i o možném konstruování zvonových pater věže ze spalného materiálu. Alternativa, že vrchní část věže nebyla v době románské zhotovena z kamene, ale ze dřeva je prozatím opomíjena, stejně tak jako nebyla předložena hypotéza, zdali se jednalo o provizorní či konečné řešení. Nedoceněná zůstává i úvaha o možné úplné neexistenci vrchních pater věže. V takovém případě by figura stavby odpovídala lodi s připojenou západní věží o výšce pouhých tří podlaží⁷².

64 *Zdivem i technologií zdění se zabývá např.: Radová – Štiková, M.: Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992) nebo Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2003; ze zahraničních badatelů nelze opomenout Bindinga, G.: Der Mittelalterliche Baubetrieb in Zeitgenössischen Abbildungen. Stuttgart 2001.*

65 *V posledních letech je poznání v oblasti skladby stěn rozšířeno o zkoumání užití dřevěných kleštín ztužující zdivo.*

66 *Škabrada, J.: Konstrukce historických staveb. Praha 2003, s. 37.*

67 *Konstrukční fáze jsou od sebe rozeznatelné například rozdílnou strukturou zdiva, spárořezem, použitým materiálem nebo velikostí kvádrů. Konstrukční fáze se dělí na několik stavebních záběrů, respektive úrovní podlažek lešení.*

68 *Etapizací v tomto případě rozumíme rozdělení (vý)stavby na více časových úseků s tím, že jednotlivé segmenty stavby mohly po určitou dobu fungovat samostatně.*

69 *Radová (Románské stavitelství – učební texty ČVUT. Praha 1976 (II. vydání v r. 1992) nebo Radová, M. – Škabrada, J.: Příspěvek k poznání románských stavebních postupů. In: Umění 24. Praha 1976, s. 274 – 278.*

70 *Vodorovná spára byla pozorována vřdy přibližně ve stejné úrovni, a to v místech styku šikmé roviny střechy s vertikálou bočních stěn věže, tedy zhruba v polovině výšky štítu u kostelů ve Svojině, Pařížově, Vysokém Újezdě nad Dědinou, ...*

71 *O etapizaci románské stavby hovoříme za předpokladu, že jsou spodní i vrchní části věže raně středověké.*

72 *Třebonín - poznatky k principům etapizace rom. věže venkovského kostela, Milan Falta, DESTA 2013, 22. - 24. 3. 2013*

S disciplínou románských stavebních postupů, technologie výstavby i etapizace úzce souvisí problematika konstrukčních principů souvztažnosti západní předložené osově věže a štítového průčelí chrámové lodi. Dosavadní bádání identifikovalo dva základní typy tohoto vztahu a několik jejich podvariant. Správná interpretace vztahu štítového průčelí k západní věži je základem pro další úvahy o postupu výstavby konkrétního kostela. Autorský terénní průzkum prokázal, že problematika typologie připojení západní věže je mnohem složitější než se dosud předpokládalo⁷³. Navíc se často diskuse odehrává pouze nad půdorysnými schémata, nikoliv dokumentací znázorňující prostorové propozice. Palčivým problémem také zůstává nedostatečná kvalita dokumentace raně středověkých venkovských kostelů. Rozmanité interpretace se tak, jako bohužel v českém prostředí často, spřádají nad stavbou, jejíž úroveň dokumentace a stavební analýza zůstávala poplatná době základní inventarizace našeho fondu středověké architektury v 1. polovině 20. století.

5. FORMULACE CÍLŮ...

5.1. PRIMÁRNÍ CÍL DISERTAČNÍ PRÁCE

Cílem výzkumu je ověření a prohloubení dosavadních znalostí o českém venkovském raně středověkém kostele⁷⁴ a rozšíření jeho poznání o další zorné úhly. Prvním z nich je rozeznání, popsání, porovnání a zobecnění konkrétních stavebních postupů a procesů, respektive nalezení rysů určité typizace výstavby chrámu na vzorcích získaných v českých zemích s případným zahraničním přesahem. Souběžně s tím budou mapovány a katalogizovány konkrétní formy západní části chrámů⁷⁵, jejich konstrukční vztahy i komunikační vazby. Pozornost bude věnována nejen spodní části stavby⁷⁶, ale i vrchnímu dílu věže⁷⁷. Problematika souvztažnosti spodní a vrchní části věže a jejich konstrukčních vztahů se západní zdí lodi úzce souvisí s pochopením vlastní výstavby kostela a jeho etapizací. Schopnost porozumění těmto souvislostem a správné vyhodnocení stratigrafie jednotlivých prvků napomůže k interpretaci a vyhodnocení poznatků o nedochovaných částech stavby, respektive ucelené podobě chrámu v konkrétních časových horizontech.

73 Např. Falta, M.: Čelákovice – konstrukční principy výstavby a mladší transformace kostela Nanebevzetí Panny Marie. In: *Dějiny staveb 2012, Plzeň 2013*, s. 118 – 130.

74 Výzkum se orientuje na kostely se západní osovou přisazenou věží.

75 Západní částí chrámu venkovského raně středověkého kostela je v této práci myšlena emporová část lodi a přilehlá věž.

76 Spodní části stavby je míněna (románská) loď a zejména první tři podlaží věže.

77 Vrchní partii věže rozumíme část od čtvrtého podlaží výše (která v ojedinělých případech ani neexistuje).

Názorné zobrazení konstrukčních a prostorových vztahů a teoretická rekonstrukce zaniklých částí stavby bude provedena formou virtuálního 3D modelu provedeného na základě detailního autorského zaměření. Půdorysné i prostorové zdokumentování sledovaných staveb v dosud nepublikované podrobnosti umožní naznačit nejen stadia procesu výstavby, ale i hypotetickou podobu kostela v souvislosti s dokončením konkrétních etap a jednotlivé nedochované části objektu. Díky počítačové simulaci bude možné zřetelně si ozřejmit prostorové a konstrukční vztahy zaniklých i dochovaných součástí stavby, což může přispět k racionálnímu hledání dochovaných stop po předpokládaných procesech a jím i k verifikaci pracovních hypotéz. Rozklíčováním konkrétních fází výstavby bude možné vysledovat, jak stavba fungovala při dokončení jednotlivých etap, ale i napomoci pochopení funkce konkrétních prostor (zejména v interiéru větě). Podrobná analýza jednotlivých konstrukčních prvků a stavebních částí umožní detailní nahlédnutí na objekt v procesu jeho vzniku.

Výzkum vedený metodou stavebněhistorického průzkumu pomáhá dějepisu ozřejmit fakta, o kterých prameny historiografie nesvědčí. Z hmotných pramenů, v tomto případě kostelů, je možné vyčíst množství dat, která přispívají k úvahám, jak fungovaly rodící se raně středověké elity a tehdejší společnost vůbec. Studium problematiky komunikačních vazeb empory s oltářní částí chrámu, respektive s interiérem větě a případným přesahem do exteriéru, může přinést množství materiálu využitelného v otázkách vlastnictví tribunových kostelů a jejich donátorů⁷⁸. Součástí disertační práce bude podrobností a hloubkou záběru kvalitativně nesrovnatelný soubor analyzovaných a dokumentovaných objektů s možností zobecnění z hlediska výstavby, funkce kostela (i jeho jednotlivých částí) a vazeb na související zástavbu, širší osídlení a výtvarné vlivy v konkrétním území. Tím vzniká podklad, jenž bude nabídnut pro poměrně složitou interdisciplinární spolupráci, kterou bude zajištěn komplexní pohled na roli sakrálního objektu ve formující se raně středověké společnosti.

Při výzkumu bude nutné vždy kalkulovat s limitami vyvozených závěrů. Povaha získaných informací bude především vázána vypovídací schopností stavby (a jejího sídelního kontextu) jako historického pramene. Výstupy výzkumu budou mít různou míru určitosti výpovědi, respektive se budeme pohybovat od faktů k domněnkám. Platnost závěrů bude také omezena pouze na zkoumanou oblast, tudíž nedovolí vždy rozeznat projev tendencí nadregionálního významu. Komplexní pohled bude zajištěn poměrně složitou interdisciplinární spoluprací, např. s památkáři, archeology, historiky.

78 více k vlastnictví tribunových kostelů např.: Sommer, J.: *Vlastnický kostel na návrší?* In: *Česká placka 28, 2004, s. 3 – 5*

Analýza, popsání a podrobná kresebná dokumentace zejména vztahu západního štítového průčelí lodi k tělesu věže může mít kromě vědeckých výsledků i praktické přínosy. Není výjimkou, že právě v této části kostela docházelo v průběhu jeho dlouhé existence k poměrně dramatickým přestavbám, které byly vynuceny změnou prostorových nároků na konkrétní části stavby. Právě tyto adaptace se leckde staly příčinou statických poruch, které mnohdy přetrvávají až do současnosti. Detailní pochopení konkrétního objektu a porozumění všem jeho prvkům usnadní nejen jejich obnovu a konzervaci, ale i nápravu závažných stavebních poruch tím, že upozorní na jejich možné příčiny vycházející právě z pozdějších transformací⁷⁹.

5.2. DÍLČÍ CÍLE VÝZKUMU

Kromě hlavních cílů disertační práce vystaly i dílčí cíle výzkumu. Mezi takovéto záměry patří průběžné publikování dosažených výsledků v odborných periodikách a seznamování vědecké veřejnosti s dosaženými výsledky na konferencích⁸⁰. Veškeré výstupy jsou nejširší veřejnosti dostupné i na webových stránkách⁸¹. Kromě toho je vedlejším záměrem disertační práce i popularizace vědy. Výsledky výzkumu jsou tak publikovány i formou naučných tabulí, jež jsou umístěny ve zkoumaných objektech⁸².

79 Jako příklad je možné uvést kostel ve Svojšíně: Hauserová, M.; Nováček, K.; Čechura, M.; Falta, M. 2011: Románský kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíně. In: *Průzkumy památek XVIII – 1/2011*. Praha, s. 5 – 30.

80 Seznam výstupů je uveden v kapitole 7. DOSAVADNÍ VÝZKUM A DÍLČÍ VÝSLEDKY ...

81 www.romarch.cz

82 Naučné tabule byly zatím instalovány v kostele sv. Jakuba Většího ve Vysokém Újezdě nad Dědinou a v kostele sv. Máří Magdalény v Pařížově (financováno z grantu SGS12/081/OHK1/1T/15 – Proměna památky v krajině)

6. POSTUP PRÁCE A POUŽITÉ METODY...

6.1. OBECNÝ POSTUP VÝZKUMU

Disertační práce se zabývá raně středověkými konstrukčními postupy a etapizací výstavby venkovského kostela a navazuje tak na tradici výzkumu vedeného na FA ČVUT již od 50. let. O monumentální románské architektuře a umění, ale i o českém venkovském raně středověkém stavitelství bylo řečeno mnohé. Přesto při autorském magisterském studiu (ateliérové tvorbě) byl identifikován problém o všeobecně nedostatečných znalostech o románských stavebních postupech⁸³.

V první fázi výzkumu v rámci doktorského studia bylo nutné přistoupit ke sběru dat, respektive ke studiu a rešerši dostupné domácí literatury se zahraničním přesahem v rámci střeoevropského regionu. Na základě poznatků z literatury, navštívených konferencí i dosavadních znalostí z terénu byly vytipovány konkrétní románské objekty pro následné zběžné ohledání. Určujícím faktorem pro výběr zkoumaných objektů byla zejména přístupnost románského pláště kostela a jeho čitelnost, a to zejména na lodi a západní věži. Ze získaných dat byly vybrány jednotlivé stavby pro podrobný průzkum. Polohopisně byla sledovaná oblast vymezena na rozsah celé České kotliny (území Českého státu v 11. – 13. století).

V další fázi výzkumu dochází k pozorování vlastních objektů (terénní výzkum) v celém vymezeném území a k vytváření standardizovaného popisu včetně grafických analýz 2D a 3D. Sběr dat u dochovaných staveb je prováděn formou SHP, kdy je stavebněhistorický průzkum zaměřen na celou dobu existence stavby, tj. od jejího vzniku do současnosti. U nedochovaných částí stavby je přistoupeno ke studiu archivních dokumentů, případně k archeologickému výzkumu v rámci interdisciplinární spolupráce. Na základě SHP je prováděna zpětná rekonstrukce procesu výstavby. Získané údaje jsou zaznamenány formou katalogového hesla pro konkrétní objekt (jednotný popis urbanistických vazeb, forem stavby, užitých materiálů, dekoru, ...) ⁸⁴.

83 *V rámci magisterských studií na Fakultě architektury ČVUT v Praze bylo zpracováno několik projektů zabývajících se románskou architekturou. Páteřní činností se stala ateliérová tvorba, ve které jsem se zaměřil na tři významné památky - Záboreň, Libčany, Chebskou falc a vypracoval studie na jejich případnou rekonstrukci i obnovu. Ateliérové projekty byly doplňovány o dílčí práce, jako například zaměření současného stavu památky, digitalizace dokumentace, SHP, vypracování 3D modelů atd. Tyto práce coby samostatná seminární díla byly konzultovány s odborníky Ústavu památkové péče a rekonstrukcí na FA ČVUT, ale i na jiných odborných pracovištích.*

84 *Katalogová hesla mají podobu standardizovaných popisů, které jsou průběžně publikovány formou článků v odborných periodikách.*

V poslední fázi výzkumu bude přikročeno k vytvoření souboru srovnatelných dat (katalogu), která budou porovnávána a vyhodnocována kvalitativní i kvantitativní metodou. V rámci doprovodné případové studie budou sledovány tendence (kam směřovaly posuny zkoumaných jevů).

Práce je koncipována v souladu se soudobými metodami výzkumu, které směřují k souhrnnému poznání stavby jako výsledného produktu složitého procesu, do něhož lze navíc poměrně detailně nahlédnout pomocí rekonstrukce historického stavebního postupu na základě jeho dochovaných stop. Současný badatelský přístup se proto obrací nejen k jeho výtvarným, společenským, ale i technickým, organizačním, ekonomickým a dalším faktorům, které se spolupodílely na vzniku stavebního díla. Průzkum památky v jejím dochovaném stavu se přitom nezastavuje u sledování právě té ze stavebních etap, která je předmětem badatelova zájmu, ale obrací se i ke sledování mladších transformačních procesů. Ve výzkumu raně středověké architektury tento přístup znamená, že mimo vlastního tzv. románského jádra se věnuje pozornost i dějům, které vedly k jeho přestavbám a způsobům, jimiž byly tyto změny uskutečněny. Pochopení transformačních procesů, jejich průběhu a důsledků může zpětně vést k výraznému doplnění a upřesnění představ o výchozím stavu dávno přetvořené stavby.

6.2. METODA ZKOUMÁNÍ STAVEBNÍCH POSTUPŮ A PROCESU VÝSTAVBY

K rozboru vlastního postupu výstavby raně středověkého kostela je primárně využívána analýza plomb, respektive kapes po nosných prvcích konzolovitého lešení. Jejich zmapování vykreslí na plášti objektu linie, které korelují s tělesnou výškou zedníků a odpovídají jednomu stavebnímu záběru. Škabrada⁸⁵ uvádí limitní výšku záběru přibližně na hranici 1,2 metru⁸⁶. V případě absence viditelných pozůstatků lešení je alternativou velmi podrobný rozbor ložných a styčných spár na stěně lodi, apsidy a věže. K postupu výstavby je třeba připomenout, že několik záběrů tvořilo konstrukční fázi. Jednotlivé fáze jsou od sebe rozeznatelné například rozdílnou strukturou zdiva, spárořezem, použitým materiálem nebo velikostí kvádrů⁸⁷. Je nasnadě se domnívat, že stavební fáze se mohou shodovat s roky, respektive sezónami, které byly přerušeny zimní technologickou přestávkou. Tuto domněnku prozatím není možné doložit na základě jiných historických pramenů.

85 Škabrada, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha 2003, s. 37.

86 vlastní výzkum (např.: Falta, M.: *Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech*. In: *Dějiny staveb 2009*. Plzeň 2010, s. 165 – 168) uvádí výšku záběru v rozmezí 1,1 – 1,4 metru.

87 Více o principu výstavby románského kostela Falta, M.: *Středověký vesnický kostel v Čechách*. In: *Historická zkušenost v architektuře a udržitelný rozvoj*. Praha 2012, s. 6 – 14.

6.3. METODA ZKOUMÁNÍ ZÁPADNÍ ČÁSTI CHRÁMŮ, KONSTRUKČNÍCH VZTAHŮ A KOMUNIKAČNÍCH VAZEB

Pro pochopení vlastní výstavby kostela, respektive jeho etapizace, je důležité sledovat především západní části chrámů⁸⁸ a jejich konstrukční vztahy i komunikační vazby. Hypotéza, že románský kostel nebyl postaven naráz, se jeví jako legitimní. Z toho by vyplývalo, že při dosažení požadované výšky lodi stavitelé soustředili veškeré síly na konstrukci štítů a krovu a výstavba věže byla přerušena v nejnižší nutné výšce, která odpovídá třem nadzemním podlažím. Není vyloučeno, že dostavba věže do konečné úrovně nemusela pokračovat ihned, ale až po několikaleté přestávce, která mohla být využita například pro konstrukci empory nebo úpravy povrchů v interiérech. Pozornost je proto věnována spodní⁸⁹ i vrchní⁹⁰ části věže, a hledány jsou zejména jejich vzájemná rozhraní.

Kromě interpretace vodorovné spáry, která se objevuje u mnohých orientačně prozkoumaných staveb a její existence je dávana do souvislosti s etapizací výstavby, respektive s dočasným v literatuře doposud nepopsaným završením věže ze spalného materiálu, je nutné vyhodnotit i vzájemný vztah lodi a věže. Posouzení korelace těchto hmot napoví, zdali byl objekt založen jako celek, anebo jestli byla loď i věž zděny odděleně. V druhém případě je nutné uvažovat o délce časové prodlevy, která odděluje vznik jednotlivých těles. K jejímu určení mimo jiné napomáhá sledování stratigrafických vztahů. Z nich může vyplynout, zdali chrámová loď, respektive románský kostel existoval a fungoval i v bezvěžové podobě a věž byla připojena až později⁹¹.

6.4. OMEZENÍ VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZVOLENÉ METODY

- Výzkum bude mít omezenou vypovídací schopnost (platnost závěrů bude omezena pouze na zkoumanou oblast, respektive nedovolí vředy rozeznat projev tendencí nadregionálního významu).
- Povaha získaných informací bude především vázána vypovídací schopnosti stavby (a jejího sídelního kontextu) jako historického pramene.
- Komplexní pohled bude zajištěn poměrně složitou interdisciplinární spoluprací např. s památkáři, archeology, historiky a dalšími pomocnými vědami.

88 *Západní částí chrámu venkovského raně středověkého kostela je v této práci myšlena emporová část lodi a přilehlá věž.*

89 *Spodní částí stavby je míněna (románská) loď a zejména první tři podlaží věže.*

90 *Vrchní partii věže rozumíme část od čtvrtého podlaží výše (která v ojedinělých případech ani neexistuje).*

91 *Případy, kdy byla celá západní románská věž připojena ke kostelu ještě v raně středověké fázi, existují (Bernartice).*

7. DOSAVADNÍ VÝZKUM A DÍLČÍ VÝSLEDKY ...

7.1. PRŮBĚH VÝZKUMU

V počáteční fázi výzkumu, po rešerši dostupné literatury, bylo operativně ohledáno množství staveb na území České republiky, z nichž byly vytipovány vhodné objekty s vypovídající hodnotou pro další podrobný terénní průzkum. Do současné doby byl v rámci doktorského studia proveden podrobný výzkum pěti sakrálních objektů⁹² a aktuálně probíhá terénní průzkum dalších dvou kostelů⁹³. Veškeré poznatky získané dosavadním průzkumem zmíněných staveb byly vyhodnoceny, interpretovány a jsou průběžně publikovány⁹⁴.

Prvními objekty, které byly detailně prozkoumány a zdokumentovány, byly kostely Zvěstování Panny Marie v Plaňanech⁹⁵ a sv. Petra a Pavla ve Svojšíně⁹⁶. Výzkum plaňanského kostela přinesl nový pohled na typovou příslušnost zaniklé románské tribuny. Byla popsána močůná podoba pavlačové empory i její propojení s větším prostorem. Nová interpretace vycházela z podrobného rozboru následnosti stavebních etap a jednotlivých konstrukčních článků v západní části lodi. Teoretické rekonstrukci figury západní části chrámu napomohla i analýza a rozbor severní fasády⁹⁷. Současně byl na základě dokumentovaných stop po lešení popsán postup výstavby. Bylo konstatováno, že loď byla postavena během pěti stavebních fází. Výzkum plaňanského kostela upozornil i na nutnost sledování nejen raně středověkých, ale i pozdějších úprav objektů, které mohou díky historizujícím přestavbám poskytnout zavádějící závěry⁹⁸. Novověcí stavitelé provádějící rekonstrukce středověkých kostelů se mnohdy snažili o obnovení výtvarné celistvosti díla a uchování jeho archaického charakteru tím, že používali původní materiál i tvarosloví, anebo je různým způsobem imitovali. Často tak vznikaly zajímavé a dosud nepopsané projevy různých historismů.

92 *Do současné doby byl ukončen výzkum kostelů sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, Zvěstování Panny Marie v Plaňanech, sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou, sv. Máří Magdaleny v Pařížově a Nanebevzetí Panny Marie v Čelákovících.*

93 *Aktuálně probíhá výzkum kostelů sv. Matouše v Třeboníně a sv. Ambrože ve Vícově.*

94 *Seznam výstupů je uveden v kapitole 7. DOSAVADNÍ VÝZKUM A DÍLČÍ VÝSLEDKY ...*

95 *Falta, M.: Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech. In: Dějiny staveb 2009. Plzeň 2010, s. 165 – 168*

96 *Hauserová, M.; Nováček, K.; Čechura, M.; Falta, M.: Kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, okolnosti jeho vzniku, stavební podoba a mladší proměny. In: Průzkumy památek II. Praha 2011, s. 5 – 30.*

97 *Ve východní části se dochovala ostění tří románských oken, která jsou symetricky situována zhruba ve třech čtvrtinách stěny, tedy v úseku průčelí příslušejícího vlastní lodi. Z toho je močůné usuzovat, že západní čtvrtina lodi byla vyplněna tribunou. Při platnosti tohoto předpokladu by byla empora hluboká přibližně 3,3 m, což odpovídá polovině šířky románské lodi, a tudíž by se jednalo o pavlačovou emporu s jedním středovým sloupkem podklenutou dvěma poli křížové klenby.*

98 *Při studiu románské architektury je důležité si povšimnout i pozdně středověkých či raně novověkých úprav, které se snažily o výtvarnou celistvost díla a uchování jeho archaického charakteru.*

Svojšínský kostel sv. Petra a Pavla byl dokumentován v rámci úzké mezioborové spolupráce se Západočeským muzeem a Katedrou archeologie ZČÚ v Plzni. Pozornost byla zaměřena především na masivní románskou věž, její exteriér i interiérové prostory. Na vnějším plášti věže bylo sledováno užití různého druhu materiálu, které bylo kladeno do souvislosti s konstrukčními fázemi výstavby, což bylo dále doloženo i analýzou stop po konstrukci lešení. Výzkum se následně orientoval na otisk zaniklého západního štítu lodi a problematice severozápadní nároží chrámové lodi. Předmětem úvah se tak stala koexistence západního štítového průčelí lodi a východní stěny věže, respektive stopy stavebních procesů a přestaveb, ke kterým v této části objektu docházelo. Závažným momentem výzkumu etapizace raně středověkého kostela bylo popsání vodorovné spáry, která byla u svojšínského kostela zjištěna v západní stěně věže.

Dalším důležitým dokladem etapizace výstavby západní věže románského kostela byl průzkum chrámu sv. Jakuba ve Vysokém Újezdě nad Dědinou⁹⁹, kde byla hlavní pozornost věnována právě tomuto horizontálnímu předělu. Bylo zjištěno, že románská fáze výstavby končí právě v této úrovni a následující partie věže jsou podstatně mladší. Z tohoto nálezu vyplynuly v zásadě dvě možné hypotézy, jejichž platnost prozatím nejsme schopni potvrdit. První možností je, že vrchní část věže, sloužící pro umístění zvonů, byla zhotovena ze spalných materiálů. Druhou variantou je, že tato partie neexistovala vůbec a věž byla zastřešena v úrovni nad druhým patrem¹⁰⁰.

Dříve neuvažovaná domněnka o odlišném způsobu provedení horních pater románské věže¹⁰¹ je sledována i v kostele sv. Máří Magdaleny v Pařížově¹⁰². Průzkum zde byl, kromě obnažené jižní fasády lodi, zaměřen na neomítaný interiérový vrchních pater věže. Předchozími badateli zde byly identifikovány stopy po dřevěné konstrukci neznámého určení¹⁰³.

99 Falta, M.: *Vysoký Újezd nad Dědinou - K otázkám stavebního vývoje kostela sv. Jakuba Většího*. In: *Dějiny staveb 2010*. Plzeň 2011, s. 127 – 137.

100 *Pokud by neexistovala vrchní zvonová část a věž by byla zakončena střešní konstrukcí nad třetím podlažím, mohla by celková figura stavby vypadat jako západní část kostela sv. Ambrože ve Vícově. Nicméně i zde je předpoklad, že původní věž byla vyšší o dřevěnou nástavbu, jak poukazuje Merhautová, A.: *Raně středověká architektura v Čechách*. Praha 1971, s. 350. O kostele se také blíže zmiňuje Dittrich, T.: *Románské stavby z okruhu kladubského kláštera*. In: *Umění 28*. Praha 1980, s. 135.*

101 *Horní partie tělesa věže mohly být postaveny z lehčích materiálů, jako je dřevo nebo hrázdní.*

102 Falta, M.: *Pařížov, aneb principy při výstavbě románské věže*. *Konference DESTA*. Nečtiny 25. - 27. 3. 2011

103 *Obširněji např.: Varhaník, J.: *Pařížov (okr. Chrudim) – nadstandardní refugium ve věži vesnického románského kostela*. In: *Archaeologia historica 33*, Brno 2008, s. 377 - 386*

Nově zjištěný element vodorovné spáry, který byl prokázán u několika románských věží¹⁰⁴, otevírá další pohledy na možnou funkční náplň této nedochované struktury¹⁰⁵. Z dosavadních zjištění vyplývá, že se mohlo jednat o podpůrnou konstrukci subtilní dřevěné zvonice, která byla vztyčena nad třemi kamennými podlažímí, nikoliv však nad celým půdorysem věže. Dřevěná zvonice, která by tak předcházela současné vrchní kamenné části románské věže, spočívala svojí východní stěnou na východní zdi věže, ale západní stěna byla založena právě na šikmé konstrukci vzpěr, po které se doposud dochovala šestice kapes. O etapizaci výstavby kamenné věže zde taktéž svědčí vodorovná spára zachycená v podkroví lodi v úrovni nad třetím podlažím věže.

Hlavní oblasti výzkumu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Čelákovících byla románská fáze výstavby objektu. V této problematice byly sledovány principy etapizace výstavby, vzájemné vazby jednotlivých stavebních částí a konstrukční souvislosti vztahu západního průčelí k tělesu věže. Nahlédnutí na kostel v procesu jeho vzniku umožnila detailní analýza neomítnuté části severního průčelí lodi, zejména rozbor ložných a styčných spár v románském zdivu. Dále byla pozornost zaměřena na střední partii věže, odkud je přístupná kobka umístěná dílem v západní štítové stěně lodi a dílem ve východní stěně věže. Vyhodnocovány byly i poznatky vycházející z ohledání oken ve vrchních patrech věže. Pozornost byla zaměřena i na snahu novověkých stavitelů o obnovení výtvarné celistvosti díla a uchování jeho archaického charakteru tím, že použili původní materiál i tvarosloví.

Autorská dokumentace provedená při terénním průzkumu kostela také kladla důraz na mladší transformace objektu, respektive jeho západní části. S tím souviselo vyslovení nové hypotézy ohledně zániku původní románské tribuny a polemika s názory o proměně komunikačních vazeb v této části chrámu. Nutností byla i revize umělecko-historického hodnocení architektonických prvků, zejména hlavního vstupního portálu chrámu.

104 *Autorský průzkum prokázal vodorovnou spáru v totožné úrovni nad třetím podlažím věže u kostelů sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou a sv. Máří Magdaleny v Pařížově*

105 *Varhaník se ve své stati (Varhaník, J.: Pařížov (okr. Chrudim) – nadstandardní refugium ve věži vesnického románského kostela. In: ArchHist 33. 2008, s. 382.) vyhýbá hodnocení doposud nevyjasněného otisku po nedochované dřevěné konstrukci ve druhém patře východní stěny věže a omezuje se pouze na nesouhlas s tvrzením Mencla, který uvádí, že se jednalo o nosníky pavlače, jež navazovala na podestu nad schodištěm v síle zdiva (Mencl, V.: Panské tribuny v naší románské architektuře. In: Umění XIII. Praha 1965, s.35).*

Cílem aktuálně probíhajícího výzkumu kostelů sv. Matouše v Třeboníně a sv. Ambrože ve Vícově je ověření a prohloubení dosavadních znalostí o motýlostech etapizace výstavby. Dokumentace provedená při terénních průzkumech klade důraz na neobvyklé proporce západní části chrámů. Pozornost je v obou případech věnována nápadně nízkým románským věžím, na nichž je motýlosté formulovat hypotézu o motýlostém konstruování zvonových pater většinou ze spalného materiálu. Cílem je i předložení domněnky o motýlosté úplné absenci vrchních pater většinou. V takovém případě by figura románské stavby odpovídala lodi s připojenou západní věží o výšce pouhých tří podlaží.

O samotě stojící kostel sv. Ambrože ve Vícově je jednoduchá jednolodní stavba s východním polygonálním závěrem a západní věží. Soudobá literatura stavbu charakterizuje jako pozdně románský objekt (v nedávné době byla dendrochronologicky datována kleština ve věži do období 1236 – 47¹⁰⁶) vystavěný pod vlivem zvyklostí šířených v okruhu stavebního vlivu Kladrubského kláštera. Někdejší apsidu nahradilo gotické presbyterium patrně těsně před rokem 1502, do něhož je dendrochronologicky datován krov chrámu. Z původní stavby se tak dochovala věž a pravděpodobně i plochostropá loď (byť na její původ se názory liší). Právě západní část vícovského kostela je i přes svoji uměleckou skromnost důležitá z pro studium utváření bedněných zvonových pater v České venkovské románské architektuře. Prakticky osově situovaná věž byla založena na lehce obdélném půdorysu o hranách 4,2 x 4,4 metru s tím, že západní strana lodi a východní stěna většinou sdílí tutéž zeď. Při pohledu z exteriéru dodává tělesu značnou optickou mohutnost skutečnost, že věž je oproti očekávání pouze třípodlažní a chybí jí vzdušnější zvonová část. Značné mohutnosti většinou, která je vyzděna z precizního řádkového zdiva, nahrává i absence téměř jakýchkoliv otvorů. Interiér „osvětluje“ pouze dvě střílnová okénka v patře. V kontrastu k vnějším rozměrům překvapí značně stísněný interiéru, jehož líce jsou navíc zbudovány z lomového kamene. Plochostropé přízemí o rozměrech 2,8 x 1,5 metru se do prostoru dnešního podkruchtí otevíralo 1,56 metru hlubokou arkádou v celé své šíři a netvořilo tak uzavíratelnou pevnou kobku tak charakteristickou pro románské tribunové kostely. Patru většinou bylo s prostorem empory patrně propojeno naopak pouze 0,5 metru širokým otvorem. Třetí a dnes poslední podlaží většinou je prakticky totožných rozměrů jako přízemí a první patro a dnes se odsud vstupuje průrazem do prostoru krovu. V pozici současné helmice barokního původu se předpokládá bedněné nebo hrázděné patro, které tak převyšovalo románský, později zřejmě navýšený, západní štít lodi.

106 <http://www.dendrochronologie.cz/databaze?pg=71>

Jestliže ve Vícově předpokládáme třípodlažní mohutnou zděnou věž, která mohla mít zvonové patro ze spalného materiálu, pak hypotéza o figuře západní části chrámu v Třeboníně je odlišná. Třebonínský kostel je románská stavba sestávající z obdélné lodi s vnitřními rozměry 4,8 x 9,2 metru, mírně obdélné věže s hranami 4,2 x 4,9 metru a barokním presbyteriem se sakristií. V současné době je celá stavba hladce omítnuta, tudíž není možné sledovat stavební etapy ani charakter raně středověkého zdiva. Jedinou obnaženou částí stavby je románský (později navýšený) východní štít lodi. Jeho zdivo tvořené z hrubě přitesaných kvádrů dává tušit i ráz dnes skrytých románských částí stavby. Kromě zmíněného vzácně dochovaného východního štítu s otvory po nosných prvcích střešní konstrukce si pozornost zaslouží hlavně osová věž nezvyklých proporcí. V Třeboníně se dochovala západní kamenná věž o třech podlažích, jejíž stěny jsou ukončeny v místě styku šikmé roviny střechy s vertikálou bočních stěn věže, tedy zhruba v polovině výšky štítu. Zajímavé na tomto řešení je fakt, že průzkum identifikoval u mnohých románských staveb českého venkova (Svojšíň, Pařížov, Poříčí nad Sázavou, Vysoký Újezd nad Dědinou) vodorovnou spáru v totožné pozici, která oddělovala dvě odlišné etapy výstavby věže, respektive dvě morfologicky odlišné románské konstrukce. Tento zatím zcela opomíjený element vypovídá o mnohem rozšířenějším užití etapizace výstavby románské stavby, než se dosud předpokládalo. Kostel sv. Matouše však představuje odlišnou alternativu. Zde se jeví jako pravděpodobné, že vrchní část věže nebyla v době románské zhotovena z kamene, ale ze spalného materiálu a možné je vyslovit i hypotézu o možné úplné neexistenci vrchních pater věže. V takovém případě by figura stavby odpovídala lodi s připojenou západní věží o výšce pouhých tří podlaží tak, jak se dochovala dodnes. Z tohoto pohledu byl velmi přínosný výzkum kostela sv. Jakuba Většího ve Vysokém Újezdě nad Dědinou, kde bylo doloženo, že do obvyklé výšky minimálně nad úroveň hřebene střechy byly stěny věže vyzděny až v novověku, a to koncem 18. století. Zde byla předložena domněnka, že chrám byl plně dokončen ještě v době románské, avšak vrchní část věže byla zhotovena ze spalného materiálu. Zdali se jednalo o provizorium či zamýšlenou finální podobu již nebylo možné posoudit. Hypotetická možnost, jak by stavba vypadala bez vrchní části věže, byla představena formou počítačové 3D simulace. Vznikl tak obraz stavby, který plně odpovídá současné podobě kostela v Třeboníně.

7.2. PŘEDNÁŠKY A ÚČAST NA KONFERENCÍCH

- Kauza Svojšíň, M. Hauserová, M. Falta, Památky 2009 FA ČVUT
- Prostorové vztahy a komunikační vazby tribunových kostelů, M. Hauserová, M. Čechura, M. Falta, Vlastnické kostely, dvorce, sídla a vývoj raných elit ve střední Evropě 26. – 28. května 2010, Kutná Hora
- Paříž – principy při výstavbě románské věže, Milan Falta, DESTA 2011, 25. - 27. 3. 2011
- O věžích a zvonění u našich románských kostelů, M. Hauserová, M. Falta, DESTA 2011, 25. - 27. 3. 2011
- Románský kostel v Potvorově (historické souvislosti, datační možnosti, výtvarné souvislosti, širší význam v obraze stavební produkce rané šlechty na našem území), M. Hauserová, M. Falta, SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA, 10. specializovaná konference stavebněhistorického průzkumu, Jindřichův Hradec 7. - 10. 6. 2011
- Třebonín a Vícov – poznatky k principům etapizace románské věže venkovského kostela, Milan Falta, DESTA 2013, 22. - 24. 3. 2013

7.3. PUBLIKOVANÉ VÝSLEDKY V ODBORNÝCH PERIODIKÁCH

- Hauserová, M.; Nováček, K.; Čechura, M.; Falta, M. 2011: Románský kostel sv. Petra a Pavla ve Svojšíně. Průzkumy památek XVIII – 1/2011. Praha, s. 5 – 30.
- Falta, M.: Stavební vývoj kostela Zvěstování Panny Marie v Plaňanech. In: Dějiny staveb 2009. Plzeň 2010, s. 165 – 168
- Falta, M.: Vysoký Újezd nad Dědinou - K otázkám stavebního vývoje kostela sv. Jakuba Většího. In: Dějiny staveb 2010. Plzeň 2011, s. 127 – 137.
- Falta, M.: Středověký vesnický kostel v Čechách, aneb příspěvek k poznání proměny životního stylu raně středověkých elit. In: Historická zkušenost v architektuře a udržitelný rozvoj. Praha 2012, s. 6 – 14.
- Falta, M.: Čelákovice – Konstrukční principy výstavby a mladší transformace kostela Nanebevzetí Panny Marie. In: Dějiny staveb 2013. Plzeň 2013, s. 118 – 130.

7.4. SPOLUPRÁCE

- Hauserová, M.; Bukačová, I. (spolupráce Falta, M.; Králík, P.; Čechura, K.; Kovář, M.; Rykl, M.), Potvorov – Stavebněhistorický průzkum kostela sv. Mikuláše. Fakulta architektury, Praha, 2008
- Kostel sv. Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice, M. Hauserová - technická pomoc M. Falta, Zprávy památkové péče 70. 2010

7.5. GRANTY

2010 – 2011

- Historická zkušenost v architektuře a udržitelný rozvoj, FA ČVUT, SGS10/214/OHK1/2T/15 2012
- Proměna památky v krajině, FA ČVUT, SGS12/081/OHK1/1T/15

8. NÁVRH POSTUPU ZPRACOVÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE ...

8.1. PŮVODNÍ ZADÁNÍ DISERTAČNÍ PRÁCE

Prvotní náplní vědecké práce bylo zkoumání role sakrálního objektu v tehdejší společnosti, kde je kostel nutné chápat jako středobod civilizace (centrum krajiny a sídla, centrum kulturní, mocensko politické atd.) a zároveň jako jediný ve větší míře dochovaný hmotný pramen k poznání tehdejšího způsobu života. Badatelskou otázkou bylo, jak vypadaly kostely v řešeném území severozápadních Čech a jak jejich podoba (typ, materiál, umělecký dekor) odpovídá konkrétním formotvorným činitelům. Tímto mělo dojít k ověření dosavadních tezí o tzv. Vinecké skupině románských staveb.

8.2. NÁVRH UPŘESNĚNÍ TÉMATU

Zběžné ohledání i podrobné průzkumy staveb přinesly zjištění různé povahy. Jejich interpretace v některých případech směřovala mimo původní zaměření disertační práce a nabízela založit další tematické linie výzkumu. Z vyhodnocení dílčích poznatků vyplynula nutnost revize, respektive rozšíření sledované problematiky.

Na románských částech venkovských kostelů je možné pozorovat koexistenci dvou prvků s poněkud odlišnou funkcí. Chránové lodi s převážně sakrální funkcí a věže s možným profánním provozem. V tomto momentě bylo třeba navázat na domácí i zahraniční badatele (především Andrzeje Tomaszewského, Dalibora Prixe a Jiřího Varhaníka) a připomenout otázku, čím je vlastně románská západní věž, čemu slouží a jak funguje. S touto problematikou úzce souvisí i hypotéza, kdy byla věž vyzdvížena do jaké výšky a proč. Je nutné však mít v patrnosti, že úvahy o funkci západní osové přisazené věže lze jen v omezené míře vyvozovat z hmotného pramene samotného, přičemž výpověď psaných pramenů je k tomuto tématu velmi skromná.

Zodpovězením otázek k etapizaci výstavby románské věže, jejich komunikačních vazeb a konstrukčních vztahů s ostatními částmi chrámu se přiblížíme pochopení role sakrální stavby v tehdejší společnosti. Význam kostela byl jistě do značné míry odlišný od dnešní doby. Kostel je nutné chápat nejen jako místo pro bohoslužby a udělování svátostí, ale hlavně jako středobod raně středověkého osídlení, respektive sídelního útvaru. Předpokládá se, že kostel byl součástí dvorců významných velmožů, které pro své okolí představovaly lokální mocenskopolitická a kulturní centra. Kostel je zároveň jediný ve větší míře dochovaný hmotný pramen k poznání tehdejšího způsobu života a technologických schopností, dostupný metodou stavebněhistorického výzkumu.

8.3. NÁZEV DISERTAČNÍ PRÁCE

STAVEBNÍ POSTUPY A KONSTRUKČNÍ PRINCIPY RANĚ STŘEDOVĚKÉHO VENKOVSKÉHO KOSTELA V ČECHÁCH

8.4. PLÁN V KRÁTKODOBÉM X DLOUHODOBÉM HORIZONTU

Upřesněným cílem výzkumu, který je zároveň blízky specializaci architekta, je porovnávání konkrétních stavebních postupů, respektive určité typizace výstavby. Počítá se s výběrem reprezentativních vzorků z celého území České republiky, nikoliv všech staveb v uzavřeném regionu.

Předpokládaná délka výzkumu je šest let. Tato doba vyplývá z nutnosti analyzovat 10 – 12 nosných objektů formou podrobné dokumentace a navazujícího SHP. Předpokládá se reálná možnost orientačního prozkoumání zhruba dvaceti objektů za rok, z nichž budou vybrány tři pro podrobné vyhodnocení.

Do konce roku 2012 byl ukončen výzkum kostelů sv. Petra a Pavla ve Svojšíně, Zvěstování Panny Marie v Plaňanech, sv. Jakuba ve Vysokém Újezdu nad Dědinou, sv. Máří Magdaleny v Pařížově a Nanebevzetí Panny Marie v Čelákovících. V současné době je prováděn průzkum kostelů sv. Matouše v Třeboníně a sv. Ambrože ve Vícově, jehož ukončení se předpokládá v polovině roku 2013. V druhé polovině roku se předpokládá započítí výzkumu dalších dvou objektů, a to kostelů sv. Martina v Bernarticích a sv. Jana Křtitele v Libčevsi. V následujícím roce budou prozkoumány kostely v Rané, Svárově, Rovné a v Řečanech nad Labem.

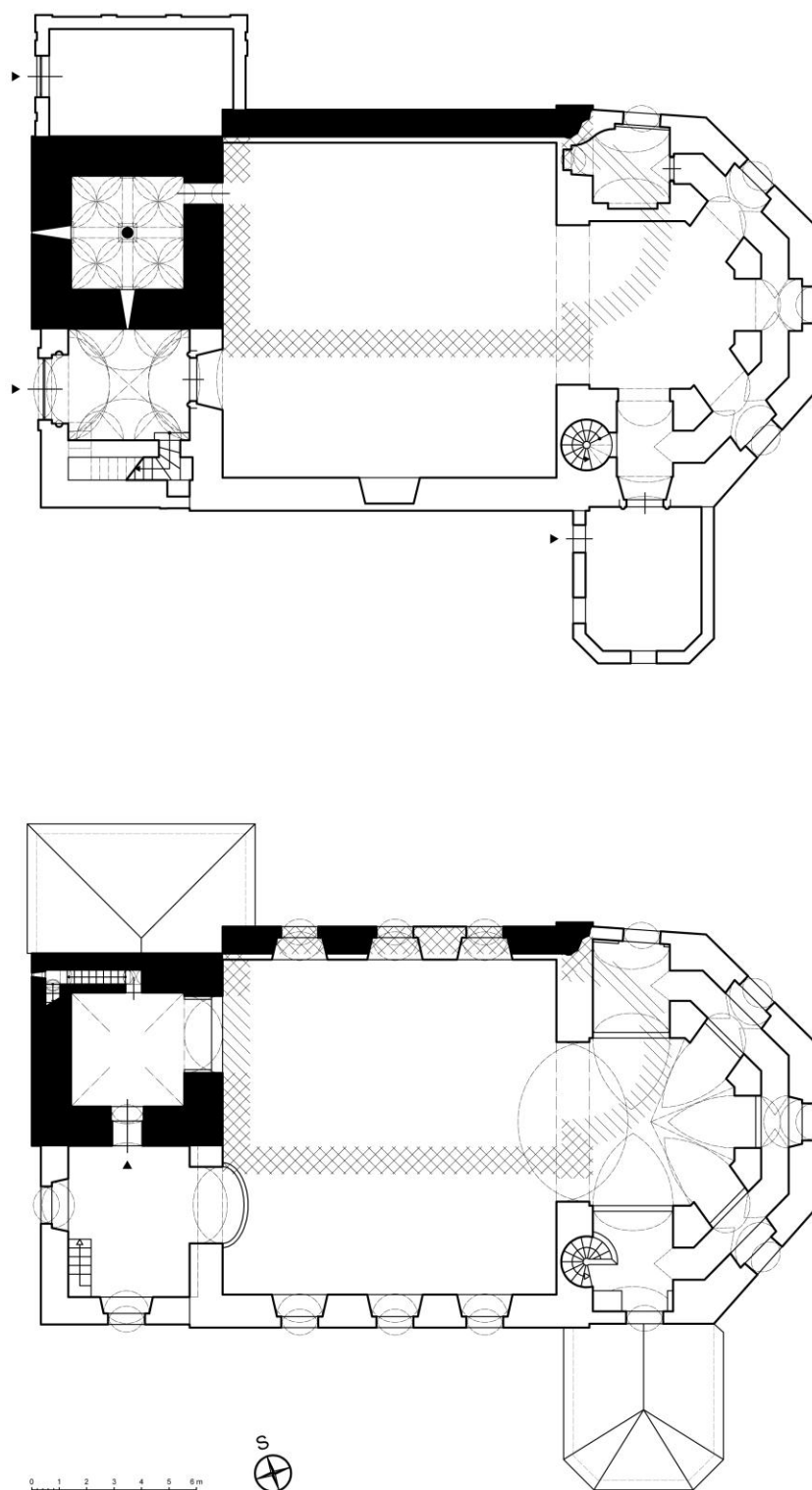
Není v silách této práce předložit vyčerpávající katalog všech románských staveb s ohledem na rozbor jejich západní části včetně studie etapizace výstavby těchto objektů, nicméně v katalogové části budou předvedeny modelové situace řešení konstrukčních vztahů a komunikačních vazeb západních částí kostelů.

8.5. APLIKACE VÝSLEDKŮ DISERTAČNÍ PRÁCE

Z výzkumu stavebních postupů a konstrukčních principů raně středověkého venkovského kostela v Čechách vzniká podrobností a hloubkou záběru kvalitativně nesrovnatelný soubor analyzovaných a dokumentovaných objektů s možností zobecnění z hlediska výstavby, funkce kostela (i jeho jednotlivých částí a prostor) a vazeb na související zástavbu, širší osídlení a výtvarné vlivy v konkrétním území. Dále vzniká podklad, jenž bude nabídnut pro poměrně složitou interdisciplinární spolupráci, kterou bude zajištěn komplexní pohled na roli sakrálního objektu v tehdejší společnosti.

9. GRAFICKÁ ČÁST ...

9.1. KOSTEL SV. PETRA A PAVLA VE SVOJŠÍNĚ

Obr. 01: Svojšín (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Současné zaměření se zakreslenou rekonstrukcí půdorysu románského kostela v úrovni přízemí a empory (zaměření a kresba M. Falta, 2010).

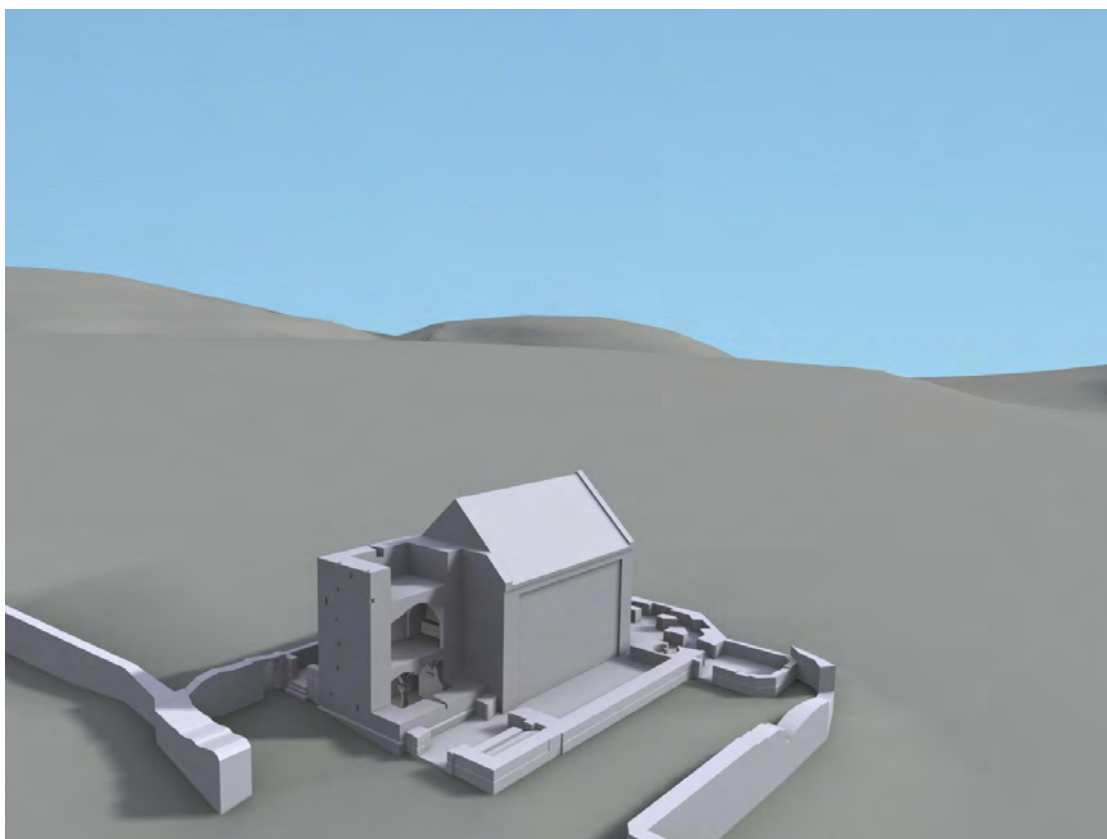
Obr. 02: Svojšín (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Pohled na věž s vyznačenými otvory pro lešení. Z nich jsou odvozeny vrstvy zachycující průběh prvních dvou etap výstavby věže: vrstvy 1 - 3 (ve světlém pískovci), dokončeno podvěží a stavba dovedena nad podlahu tribuny; vrstvy 4 - 6 (v červenohnědé arkóze) dokončena věžní část tribuny a schodiště v tloušťce zdi vyvedeno nad rub její klenby. Poté byla stavba přerušena. V následujících dvou vrstvách světlého pískovce bylo dosaženo úrovně pod parapetem spodních sdružených oken. Okenní zóna byla vyzděna pomocí vykonzolovaného lešení. Řez umožňuje sledovat postup stavby ve vztahu k interiéru věže (zaměření a kresba M. Falta 2010).

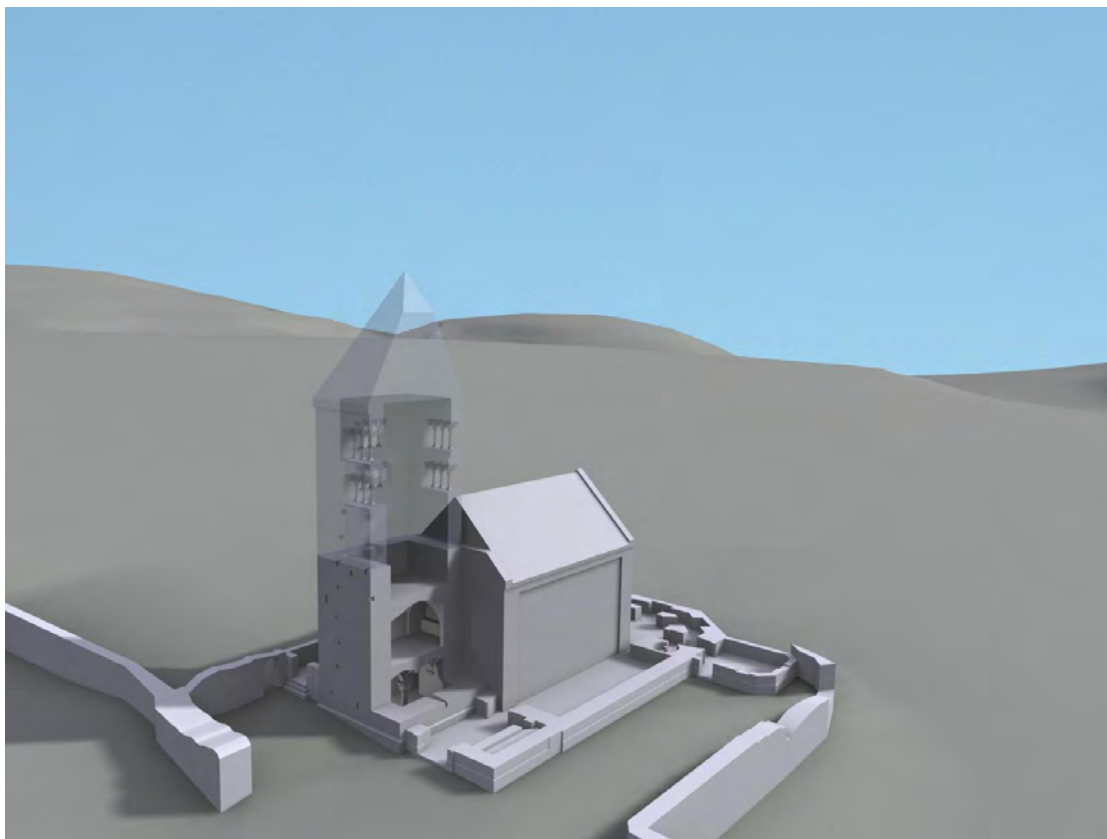
Obr. 03: Svojšín (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Vizualizace současného stavu kostela (model M. Falta 2010).

Obr. 04: Svojšín (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Vizualizace první etapy výstavby věže s podvěžní kobkou, tribunou a vyústěním schodiště do prostoru nad ní. V modelu je naznačena pouze spodní část věže (model M. Falta 2010).

Obr. 05: Svojšín (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Vizualizace první etapy výstavby věže s podvěžní kobkou, tribunou a vyústěním schodiště do prostoru nad ní. V modelu je naznačena průsvitná druhá etapa výstavby věže (model M. Falta 2010).

Obr. 06: Svojšíň (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

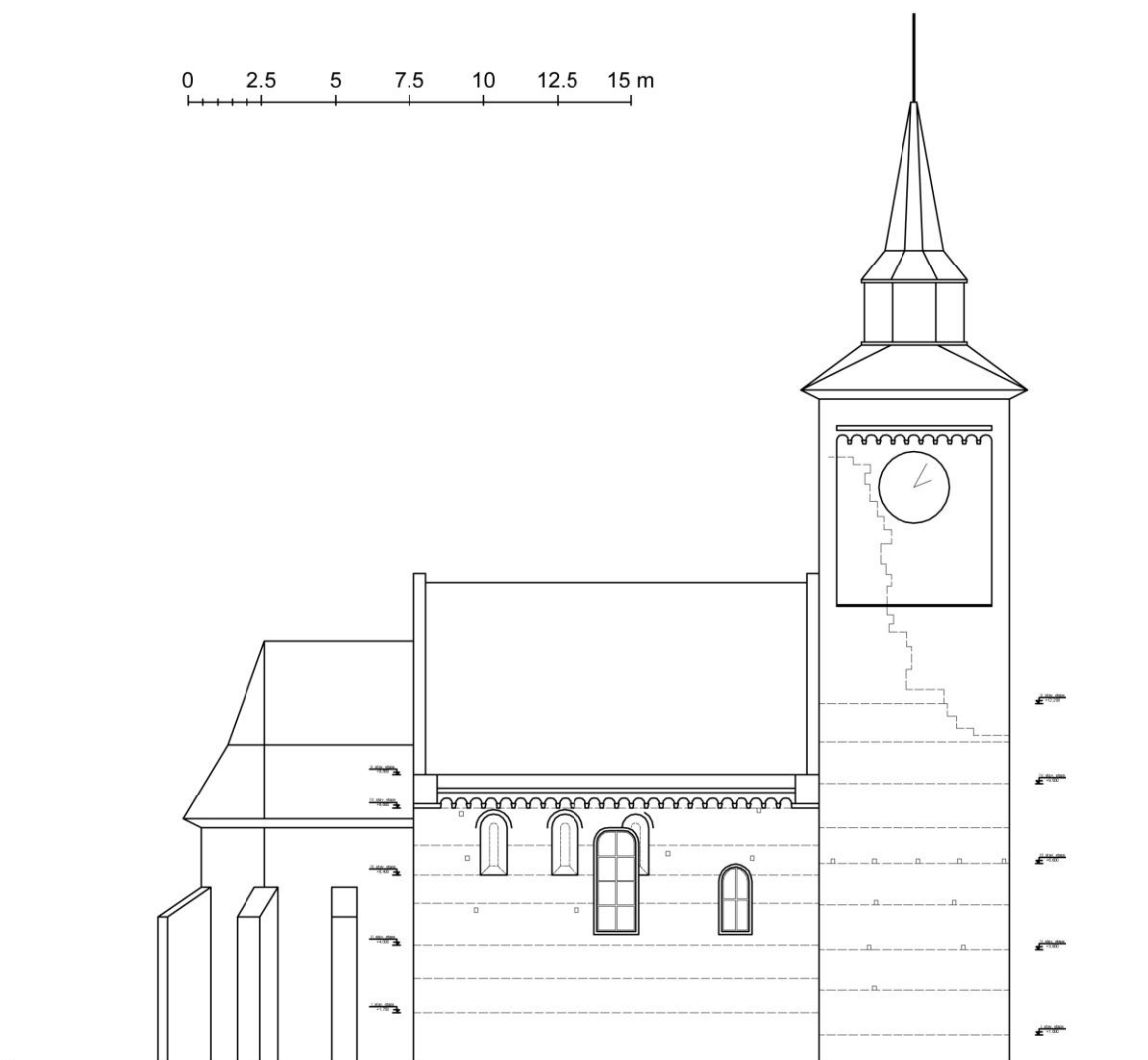
Vizualizace rozsahu fyzicky dochovaných románských částí (plně) a představa zaniklého celku (model M. Falta 2010).

Obr. 07: Svojšíň (okr. Tachov), kostel sv. Petra a Pavla.

Pohled do modelu nynějšího interiéru kostela s rekonstruovanou západní štítovou zdí, pavlačovou částí tribuny a naznačením komunikačního propojení mezi tribunou a lodí (model M. Falta 2010).

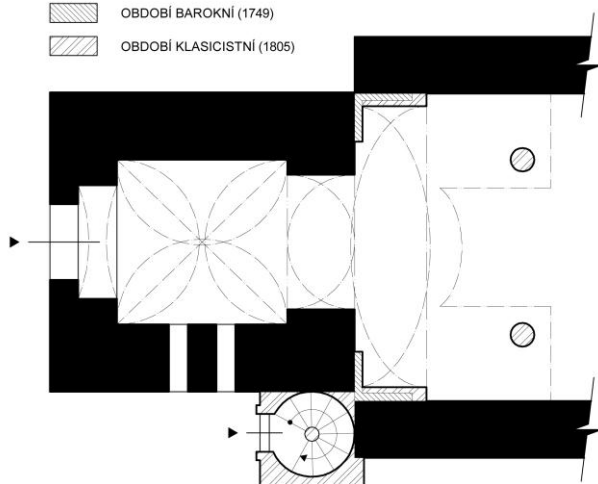
9.2. KOSTEL ZVĚSTOVÁNÍ PANNY MARIE V PLAŇANECH

NÁSLEDNOST STAVEBNÍCH ETAP

LEGENDA:

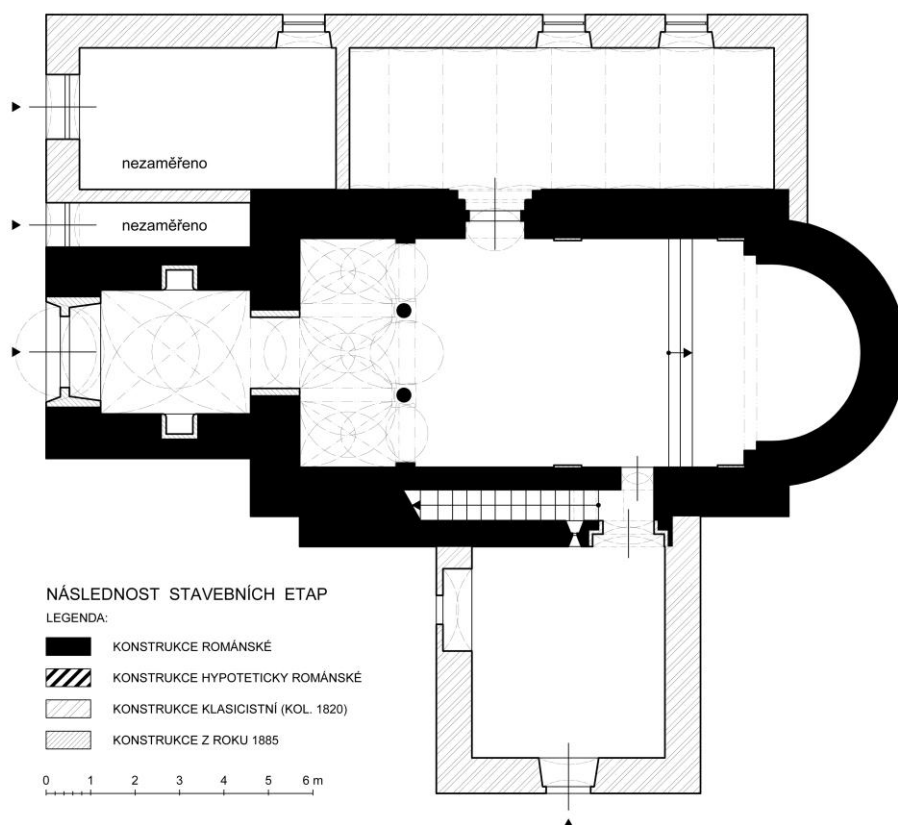
- OBDOBÍ ROMÁNSKÉ
- OBDOBÍ BAROKNÍ (1749)
- OBDOBÍ KLASICISTNÍ (1805)

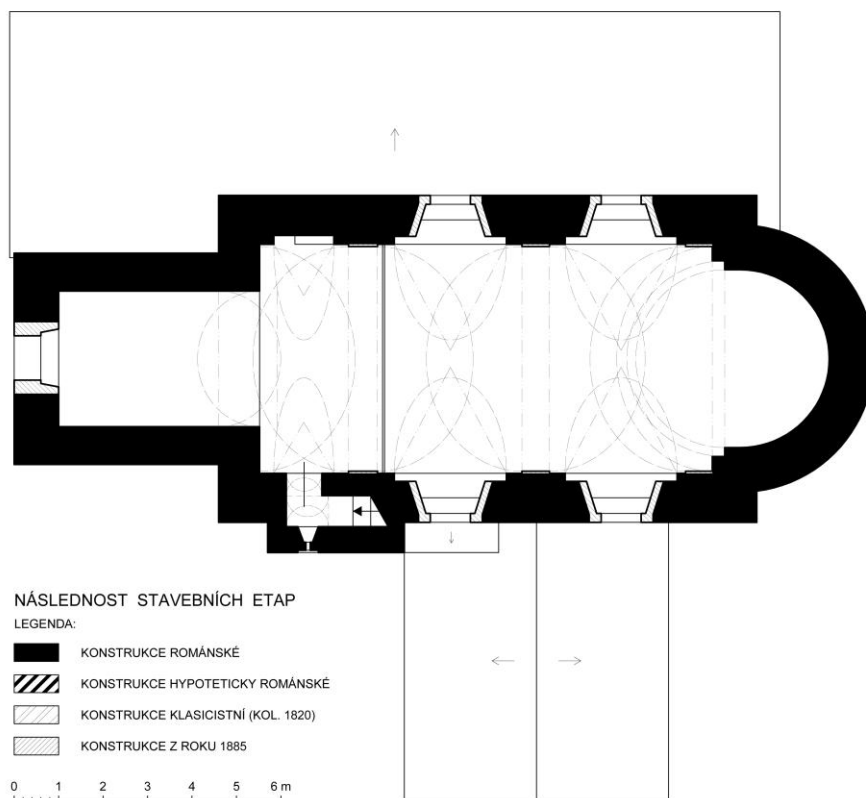
0 1 2 3 4 5 6 m

Obr. 08: Plaňany (okr. Kolín), kostel Zvěstování Panny Marie. Schéma severní fasády s vyznačením stavebních záběrů a plomb po nosných prvcích lešení na románské lodi a věži; půdorys západní části chrámu v úrovni přízemí s vyznačením následnosti stavebních etap (zaměření a kresba M. Falta 2010).

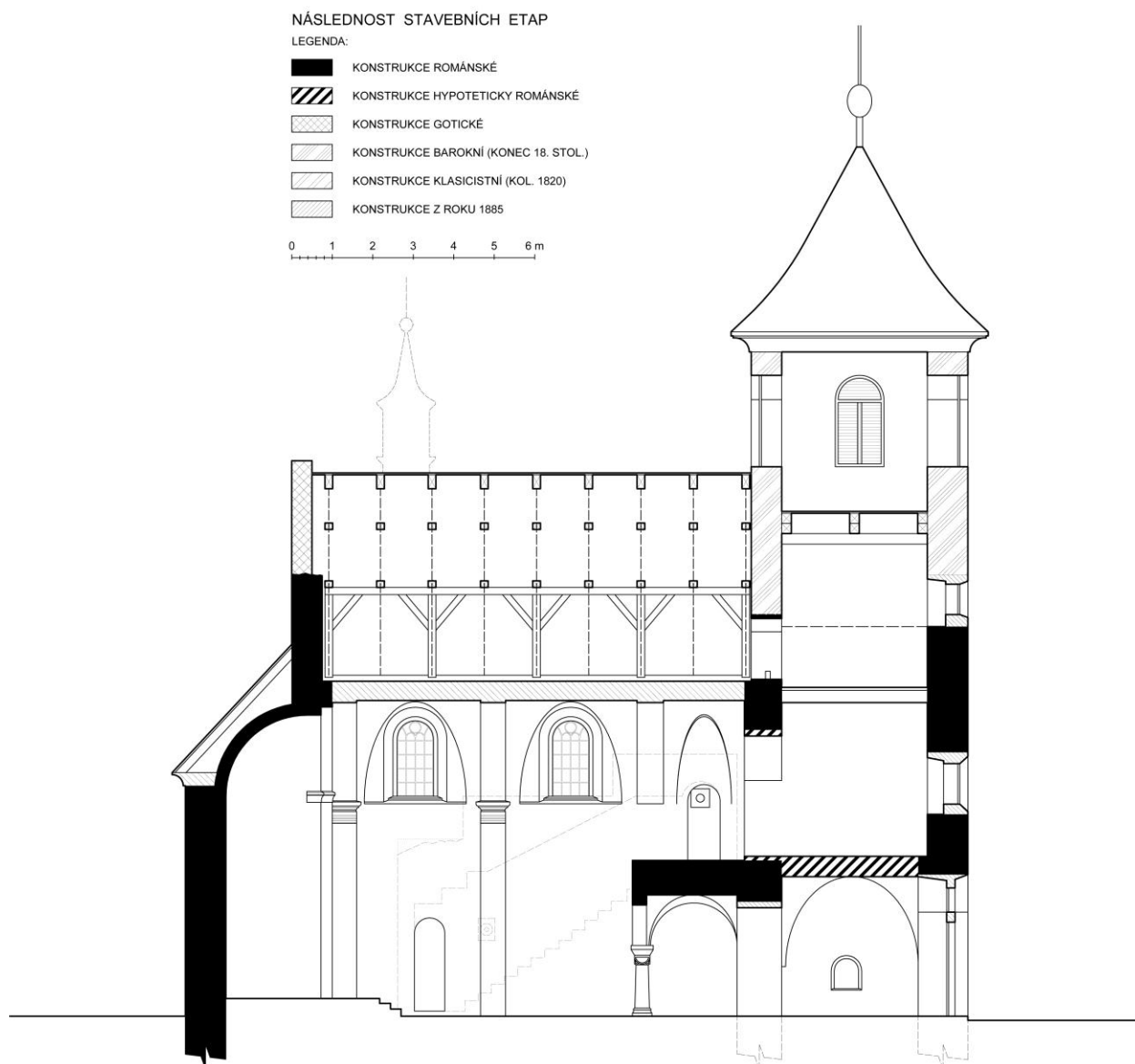
9.3. KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO VE VYSOKÉM ÚJEZDĚ

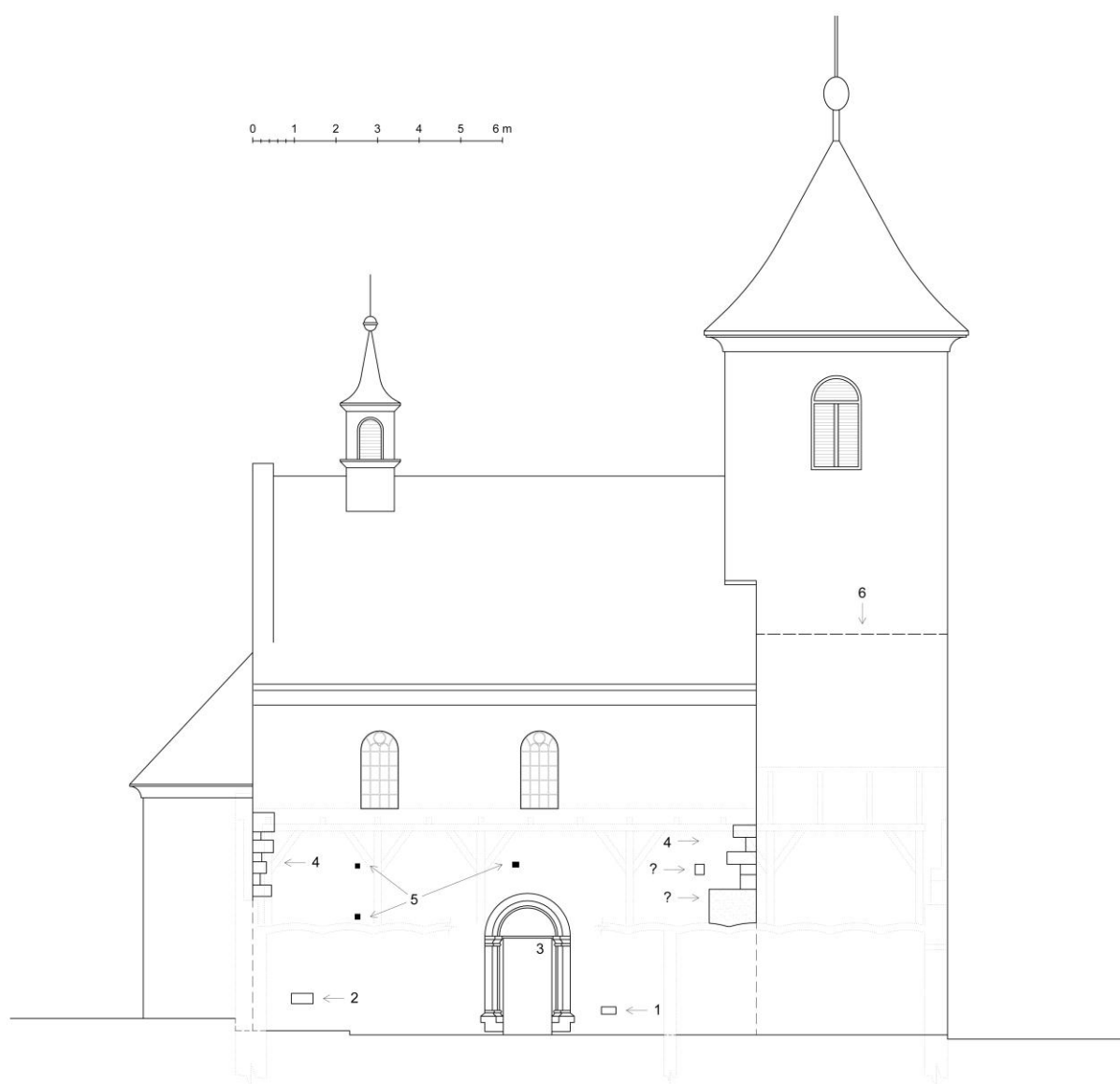
Obr. 09: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Půdorys chrámu v úrovni přízemí s vyznačením stavebních fází (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2011).

Obr. 10: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Půdorys chrámu v úrovni empory s vyznačením stavebních fází (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2011).

Obr. 11: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Příčný řez s vyznačením jednotlivých stavebních fází (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2011).

Obr. 12: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.

Schéma severní fasády s vyznačením románských prvků (1. náhrobek s nápisem „† WOGZLAVA DOMICELLA“, 2. náhrobek s nápisem „† BARTOLOMEUS † P PRESBYT † HIC IACET“, 3. portál, 4. nárožní armování, 5. kapsy po prvcích lešení, 6. rozhraní mezi románským kvádrovým zdivem a pozdější konstrukcí z lomového kamene ve druhém patře věže (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2011).

Obr. 13: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Vizualizace současného stavu (model M. Falta 2012).

Obr. 14: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Vizualizace současného stavu – řez (model M. Falta 2012).

Obr. 15: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Vizualizace současného stavu – řez s vyznačením novověké části věže (model M. Falta 2012).

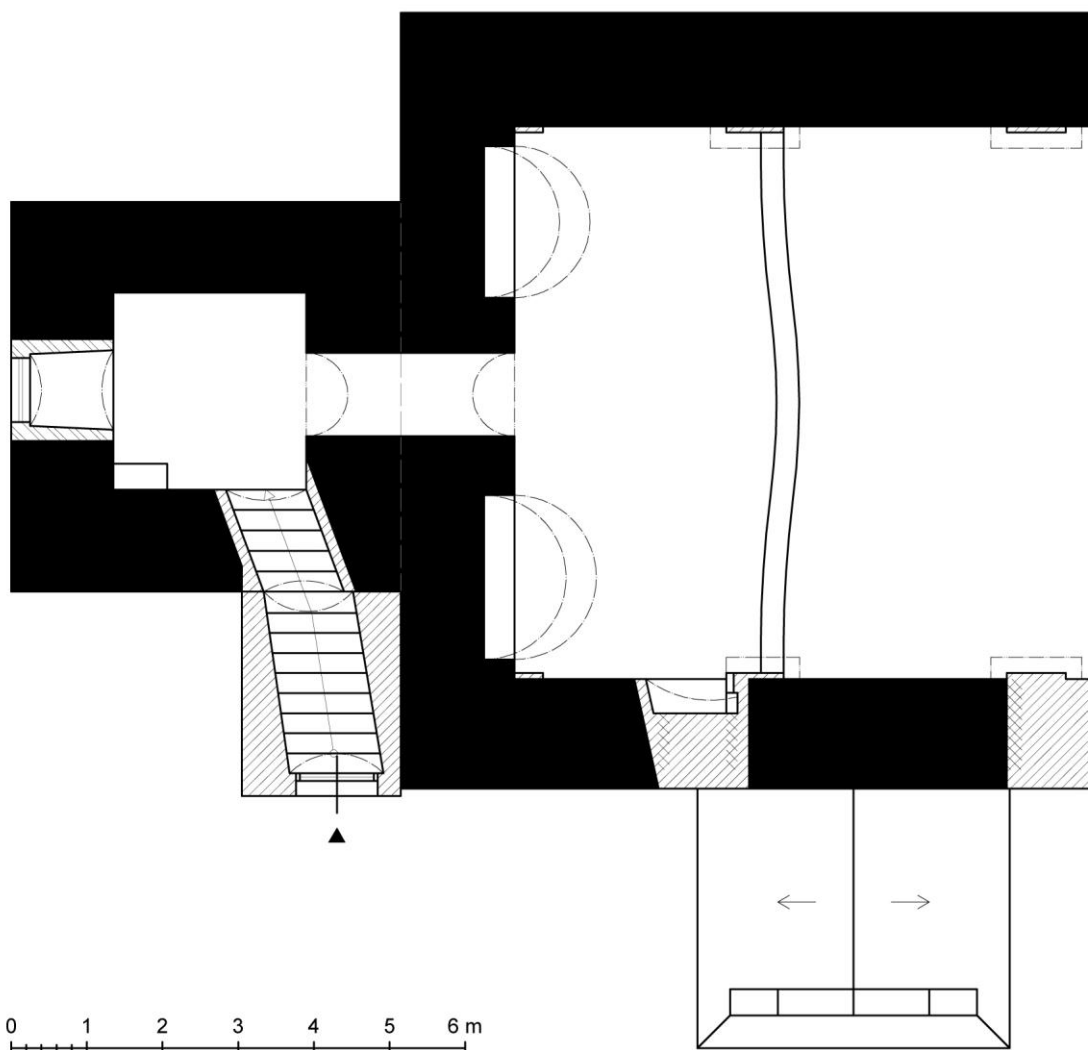

Obr. 16: Vysoký Újezd nad Dědinou (okr. Rychnov nad Kněžnou), kostel sv. Jakuba Většího.
Vizualizace předpokládaného románského stavu (model M. Falta 2012).

NÁSLEDNOST STAVEBNÍCH ETAP

LEGENDA:

	KONSTRUKCE ROMÁNSKÉ (I. stavební etapa)		KONSTRUKCE BAROKNÍ (1708 - 1712)
	KONSTRUKCE ROMÁNSKÉ (II. stavební etapa)		KONSTRUKCE KLASICISTNÍ (1889)
	KONSTRUKCE HYPOTETICKY ROMÁNSKÉ		KONSTRUKCE KLASICISTNÍ (kol. 1889)
	KONSTRUKCE RENESANČNÍ (pol. 16. století)		KONSTRUKCE NOVODOBÉ

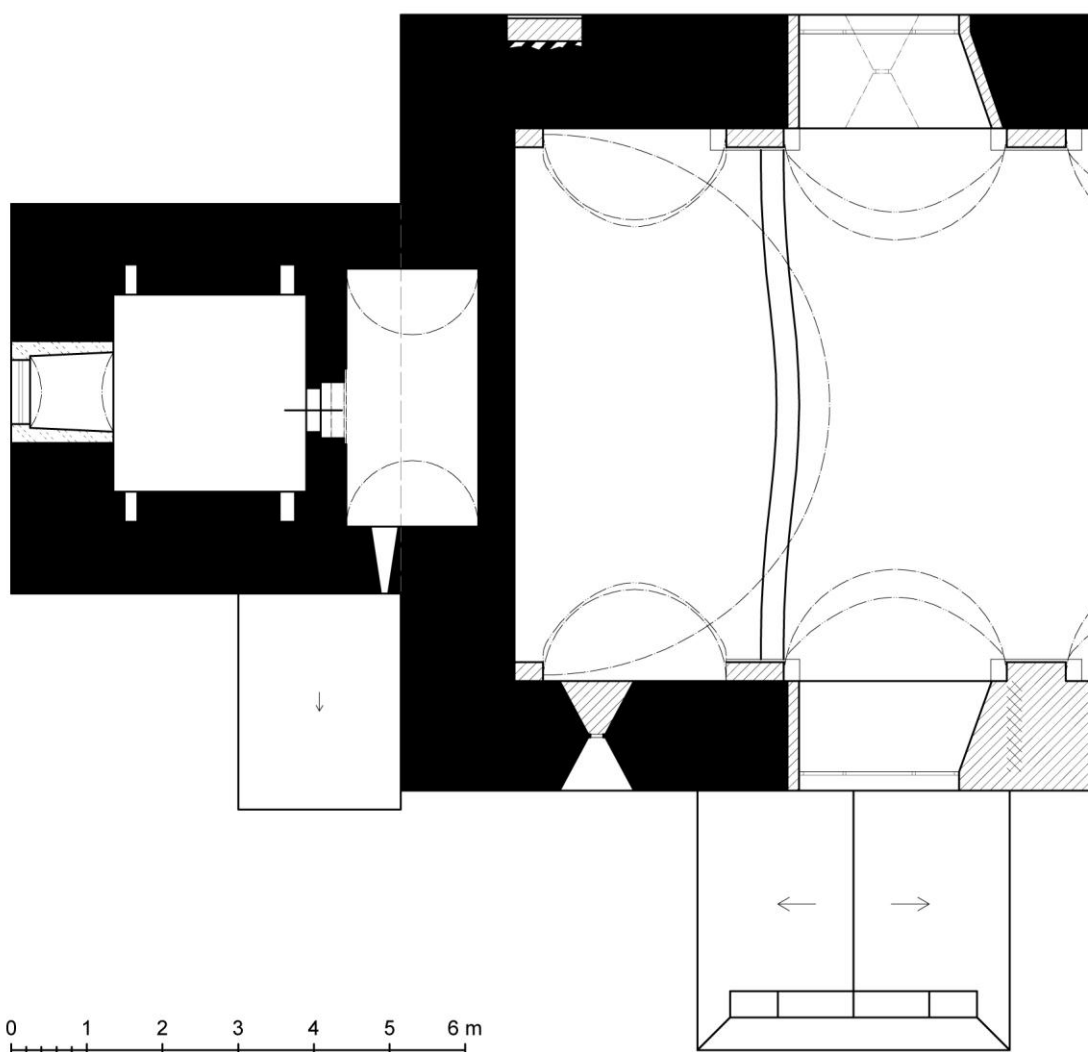
Obr. 18: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Půdorys chrámu v úrovni empory s vyznačením následnosti stavebních fází (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2012).

NÁSLEDNOST STAVEBNÍCH ETAP

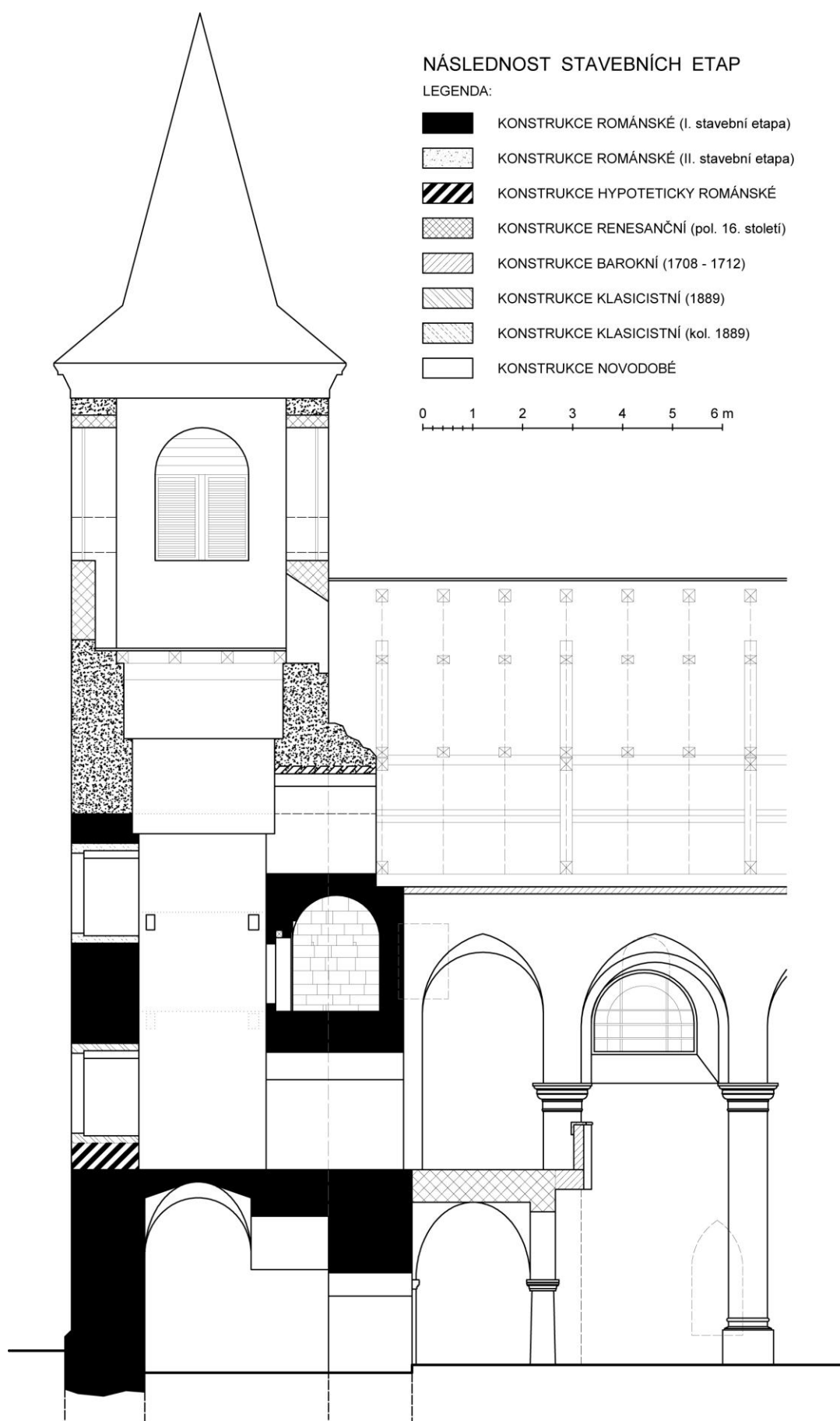
LEGENDA:

	KONSTRUKCE ROMÁNSKÉ (I. stavební etapa)		KONSTRUKCE BAROKNÍ (1708 - 1712)
	KONSTRUKCE ROMÁNSKÉ (II. stavební etapa)		KONSTRUKCE KLASICISTNÍ (1889)
	KONSTRUKCE HYPOTETICKY ROMÁNSKÉ		KONSTRUKCE KLASICISTNÍ (kol. 1889)
	KONSTRUKCE RENESANČNÍ (pol. 16. století)		KONSTRUKCE NOVODOBÉ

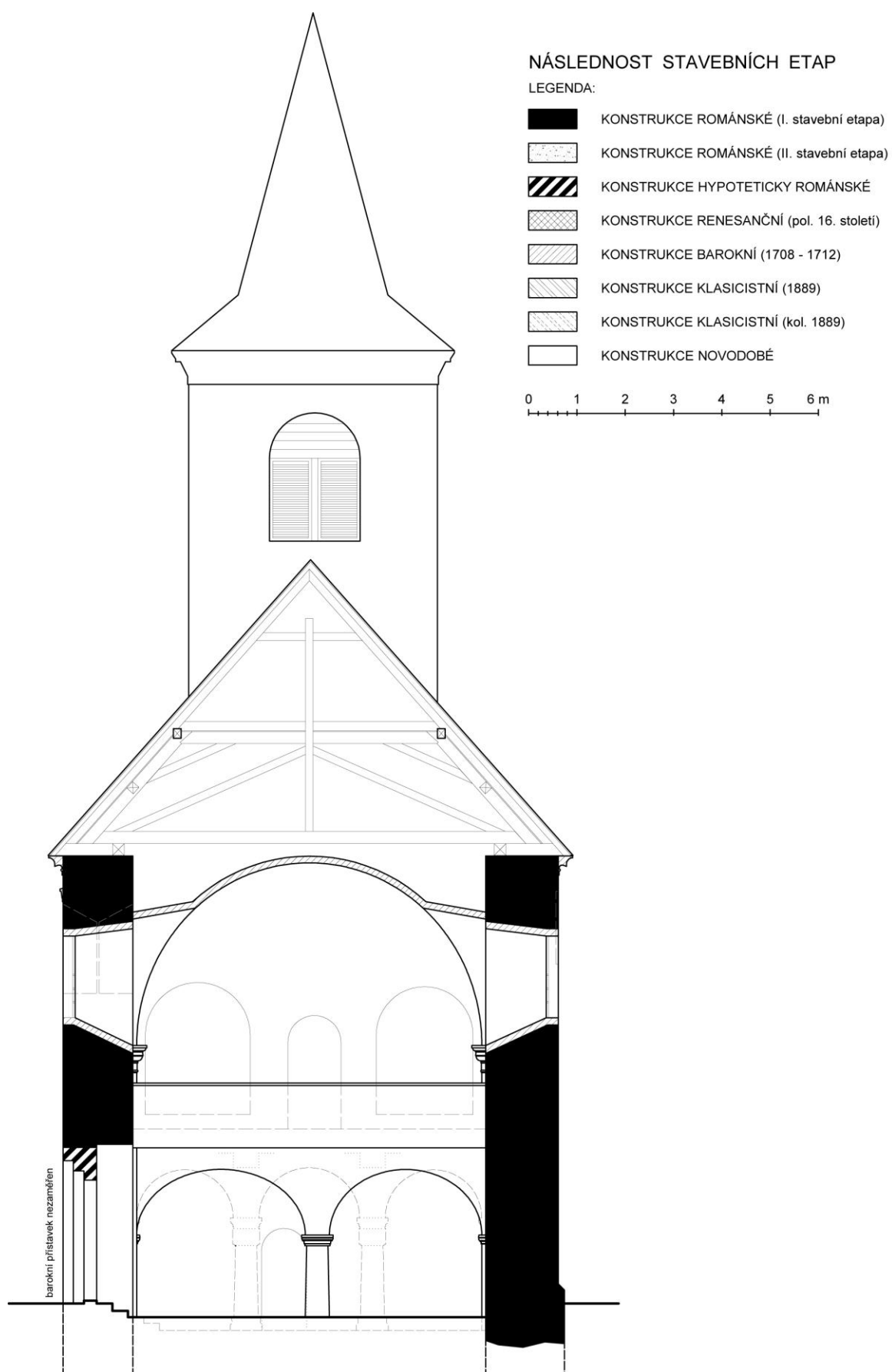
Obr. 19: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Půdorys chrámu s vyznačením jednotlivých stavebních fází v úrovni kobky umístěné dílem v západní štítové stěně lodi a dílem ve východní stěně věže (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2012).

Obr. 20: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Podélný řez s vyznačením jednotlivých stavebních fází (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2012).

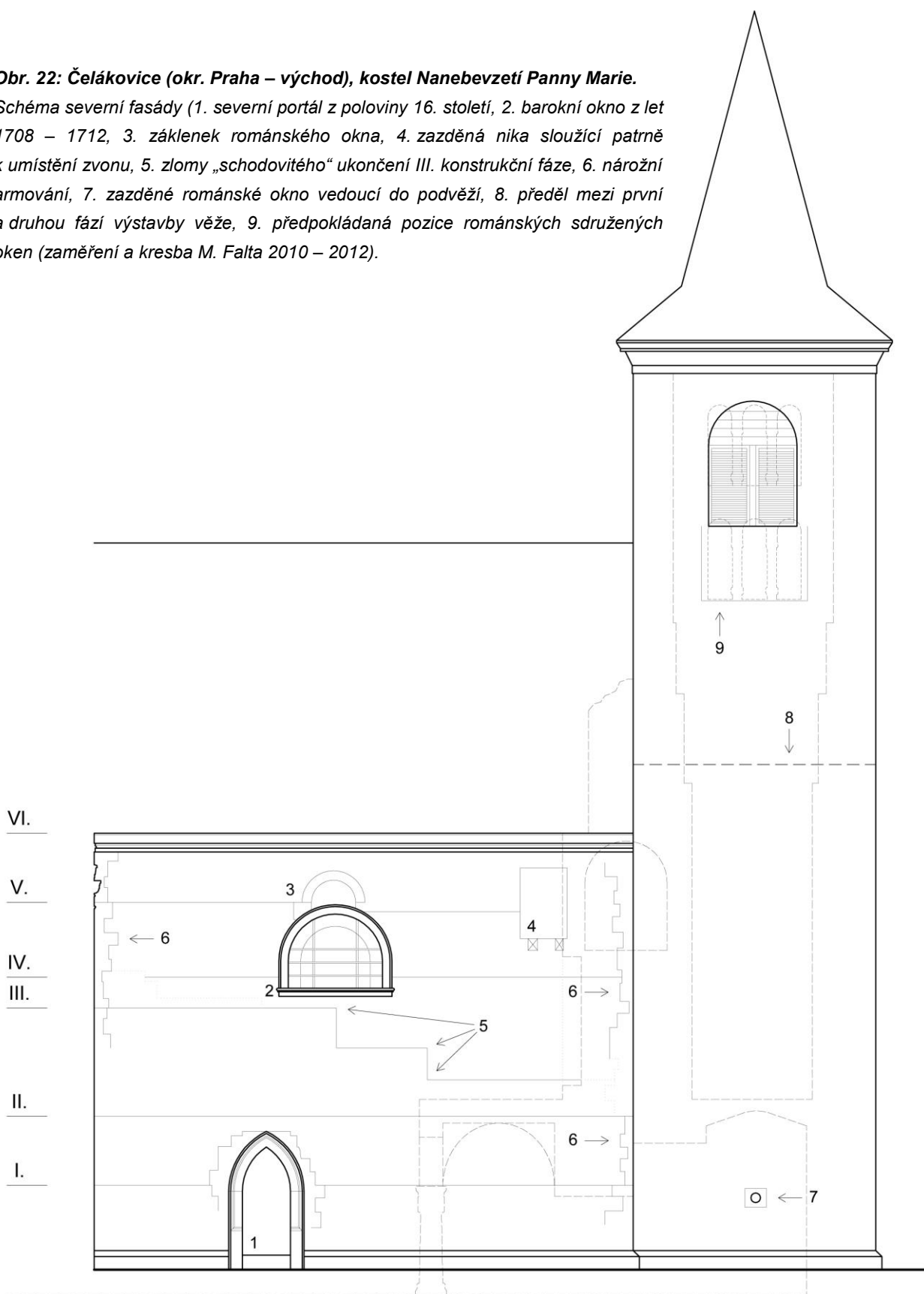

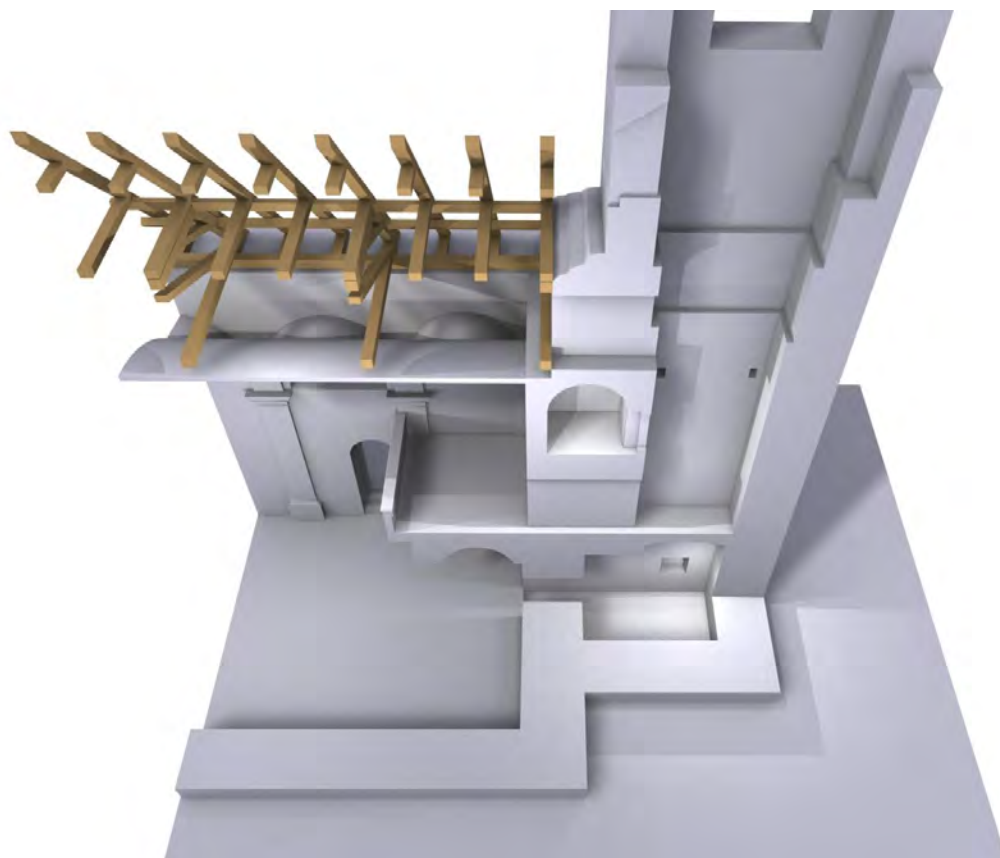
Obr. 21: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Příčný řez s vyznačením jednotlivých stavebních fází a předpokládané podoby románské tribuny (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2012).

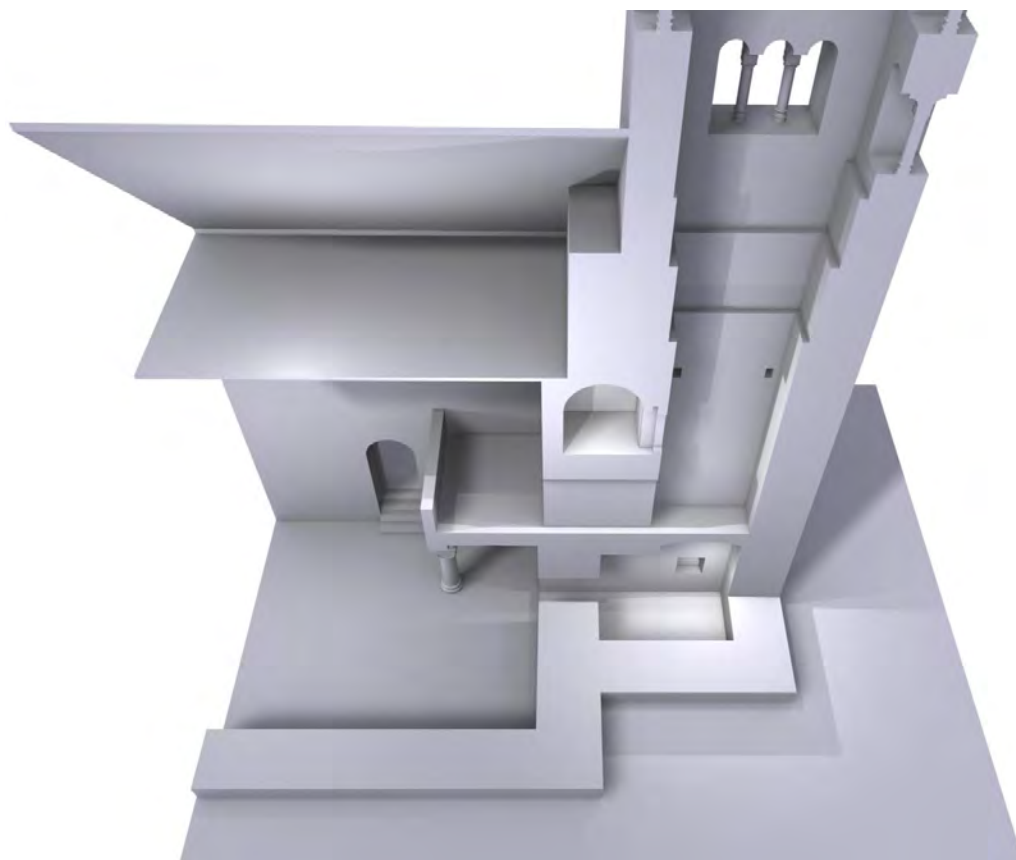
Obr. 22: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Schéma severní fasády (1. severní portál z poloviny 16. století, 2. barokní okno z let 1708 – 1712, 3. záklenek románského okna, 4. zalděná nika sloužící patrně k umístění zvonu, 5. zlomy „schodovitého“ ukončení III. konstrukční fáze, 6. nárožní armování, 7. zalděné románské okno vedoucí do podvěží, 8. předěl mezi první a druhou fází výstavby věže, 9. předpokládaná pozice románských sdružených oken (zaměření a kresba M. Falta 2010 – 2012).

Obr. 23: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.
Vizualizace současného stavu – řez západní částí chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

Obr. 24: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.
Vizualizace možného románského stavu – řez západní částí chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

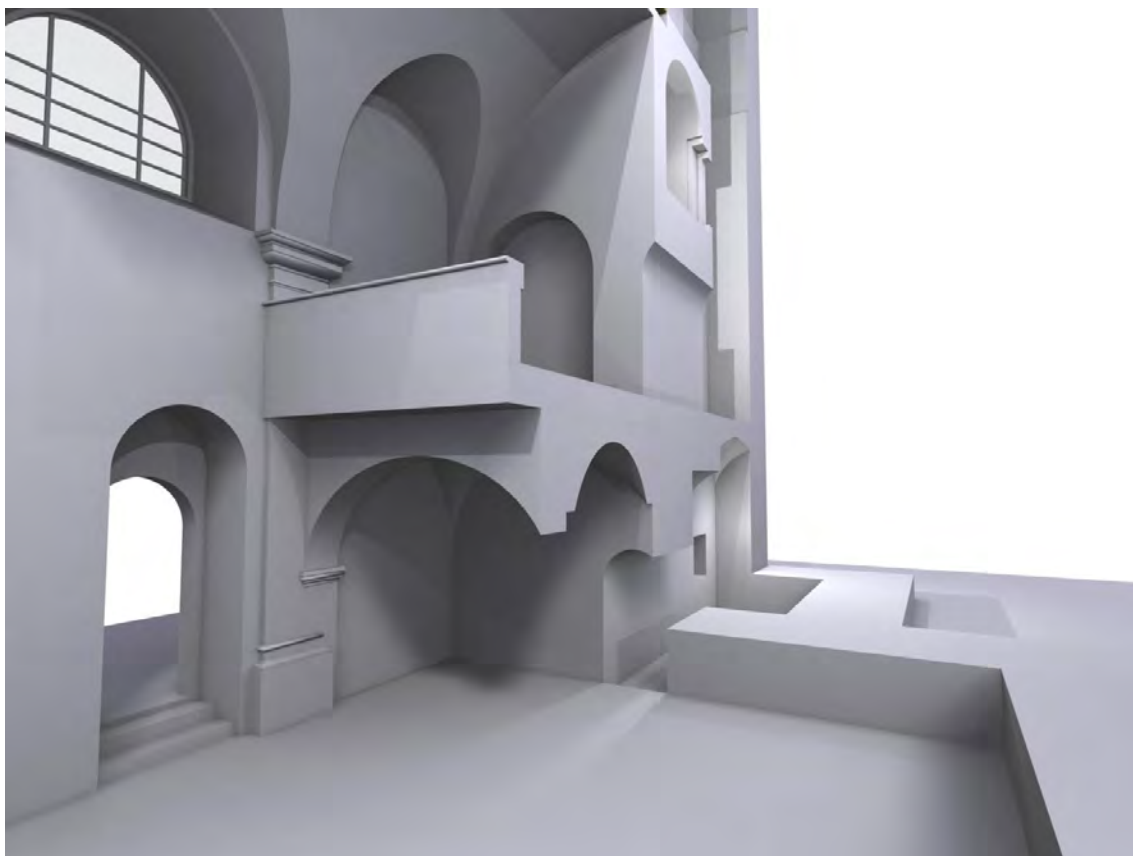
Obr. 25: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Vizualizace současného stavu – pohled do západní části chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

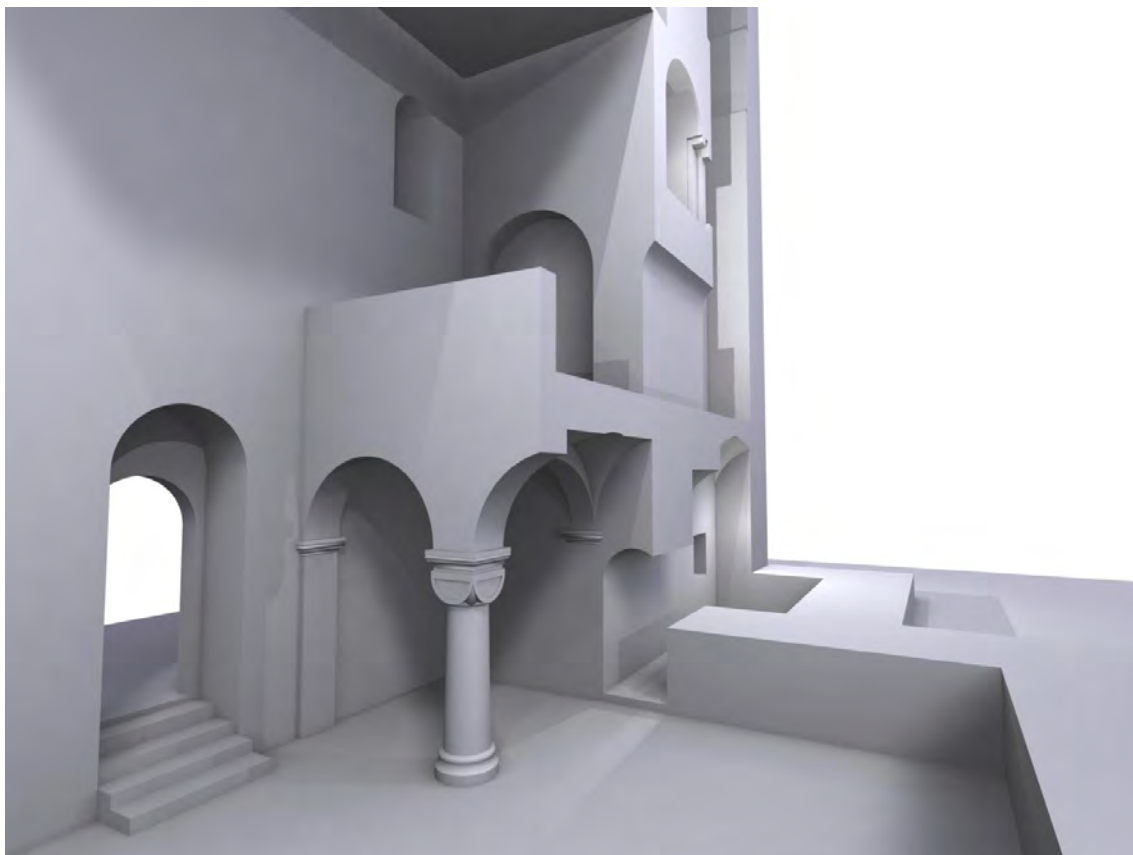
Obr. 26: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

Vizualizace možného románského stavu – pohled do západní části chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

Obr. 27: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

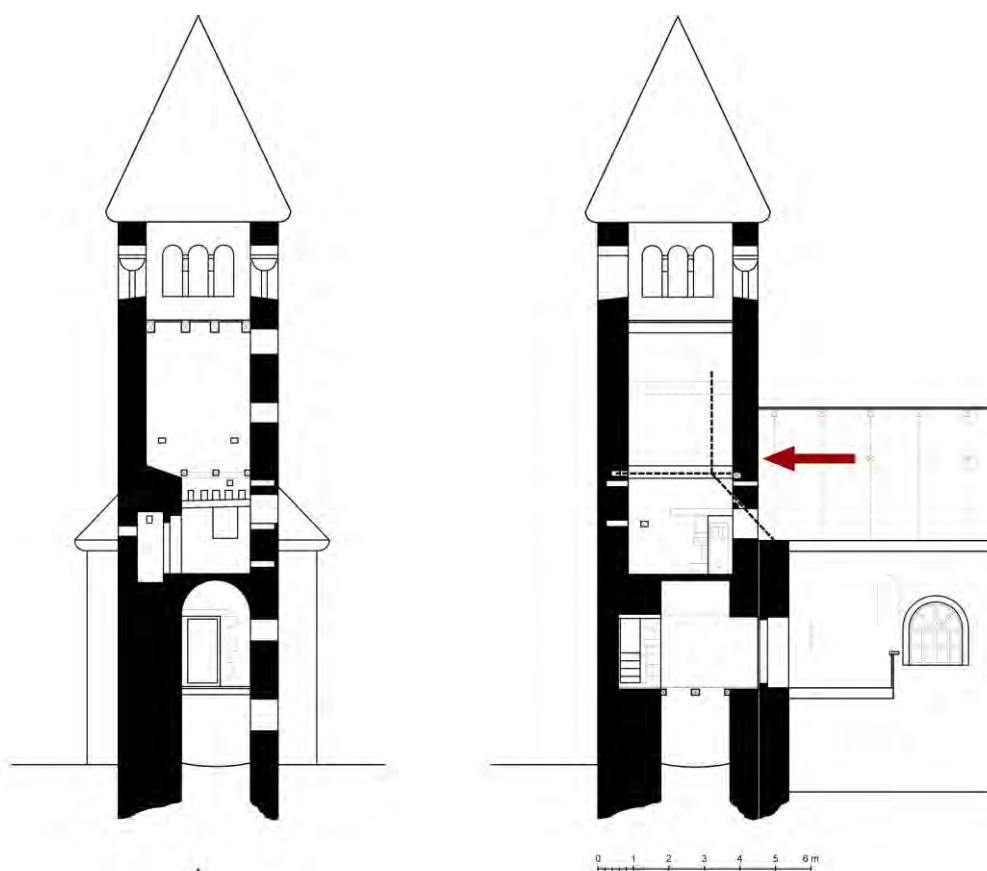
Vizualizace současného stavu – řez západní částí chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

Obr. 28: Čelákovice (okr. Praha – východ), kostel Nanebevzetí Panny Marie.

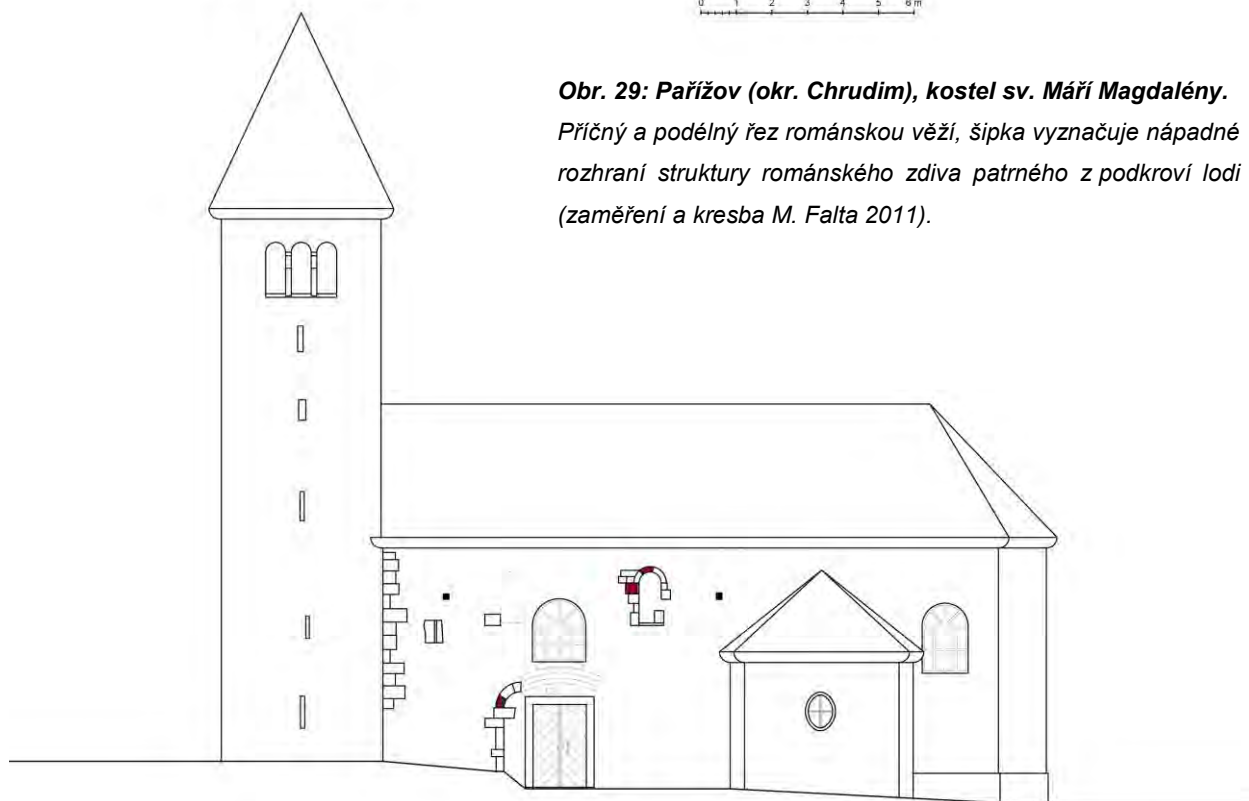
Vizualizace možného románského stavu – řez západní částí chrámu (model M. Falta 2010 – 2012).

9.5. KOSTEL SV. MÁŘI MAGDALÉNY V PAŘÍŽOVĚ

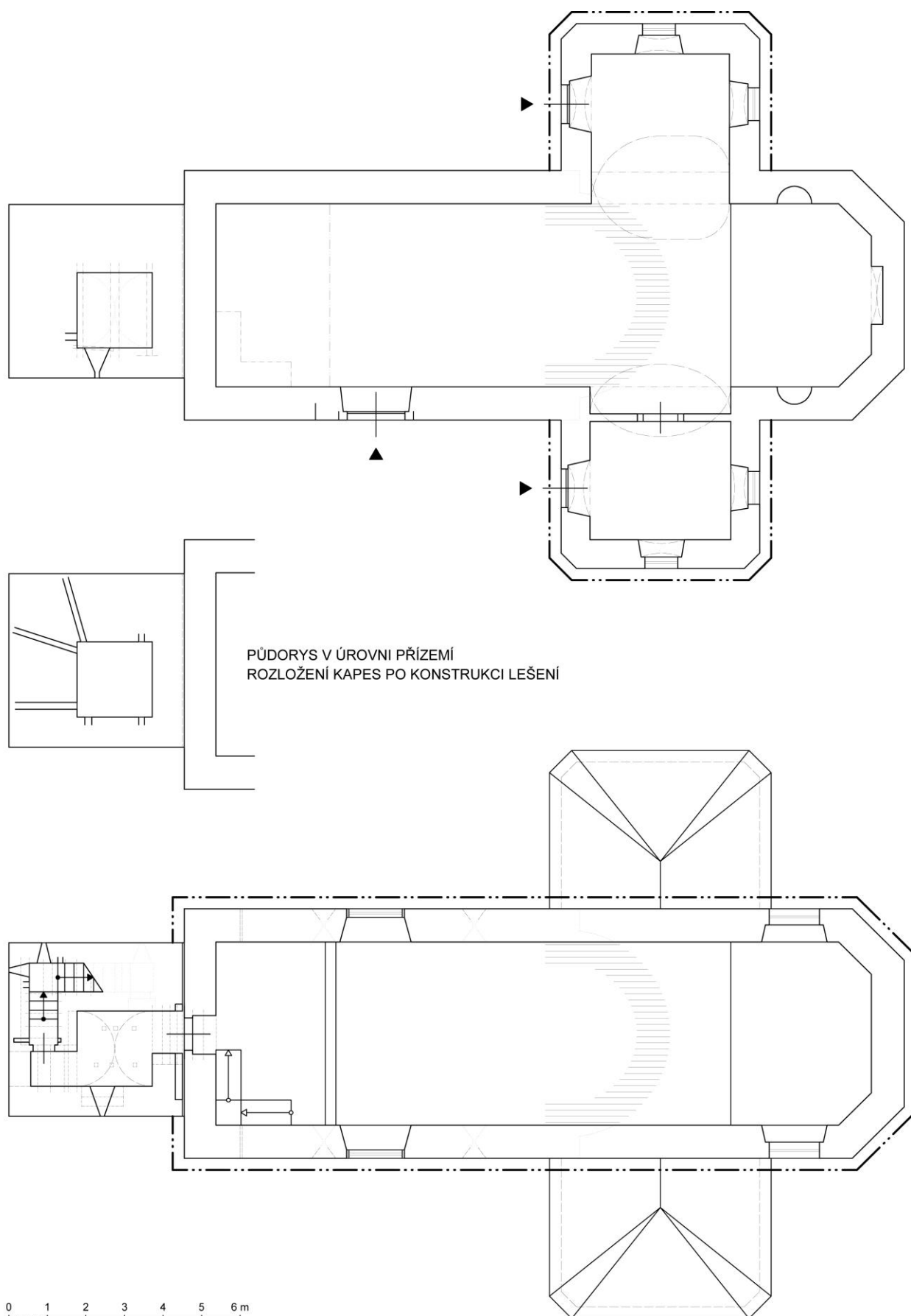
Obr. 29: Pařížov (okr. Chrudim), kostel sv. Máří Magdalény.

Příčný a podélný řez románskou věží, šipka vyznačuje nápadné rozhraní struktury románského zdiva patrného z podkroví lodi (zaměření a kresba M. Falta 2011).

Obr. 30: Pařížov (okr. Chrudim), kostel sv. Máří Magdalény.

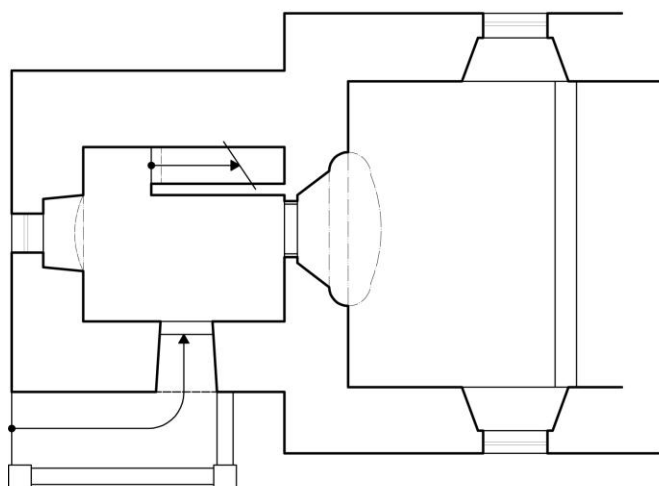
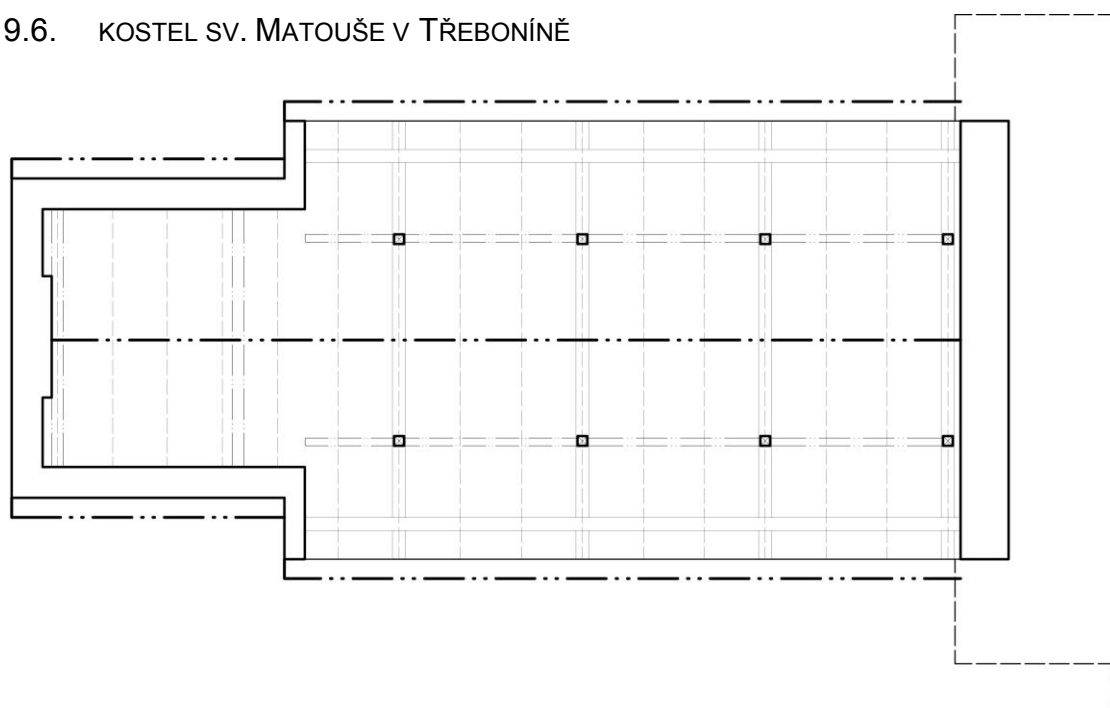
Schéma jižní fasády s vyznačením románských prvků (zaměření a kresba M. Falta 2011).

Obr. 31: Pařížov (okr. Chrudim), kostel sv. Máří Magdalény.

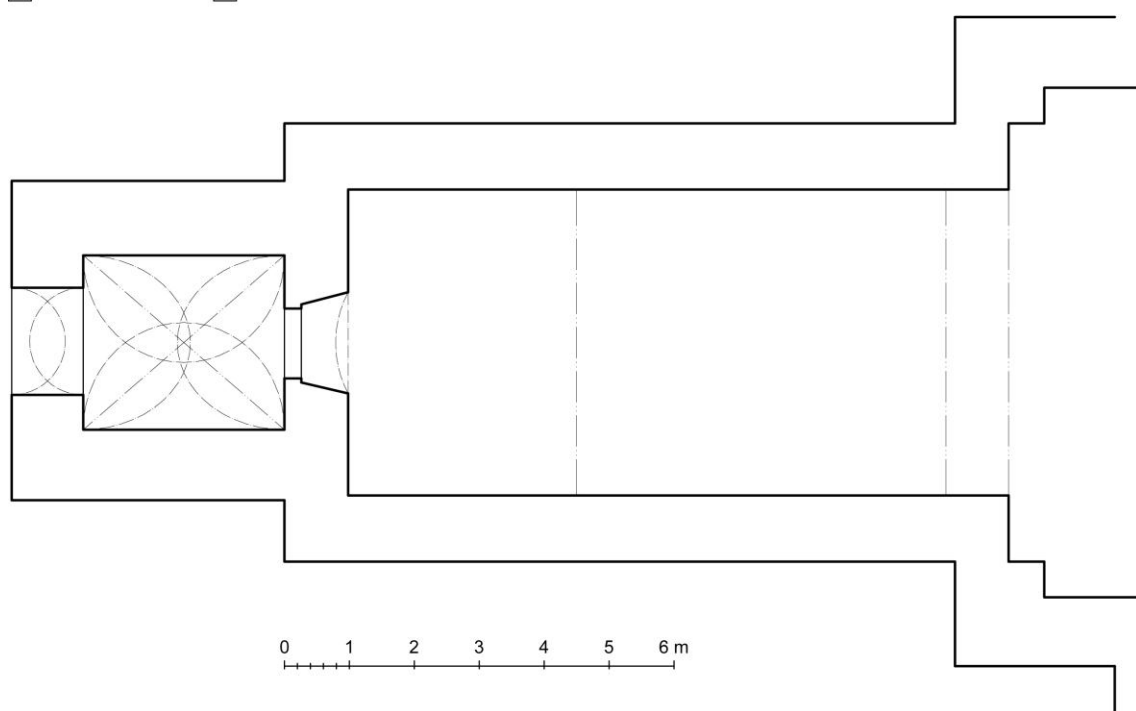
Půdorys chrámu v úrovni přízemí a empory (zaměření a kresba M. Falta 2011).

9.6. KOSTEL SV. MATOUŠE V TŘEBONÍNĚ

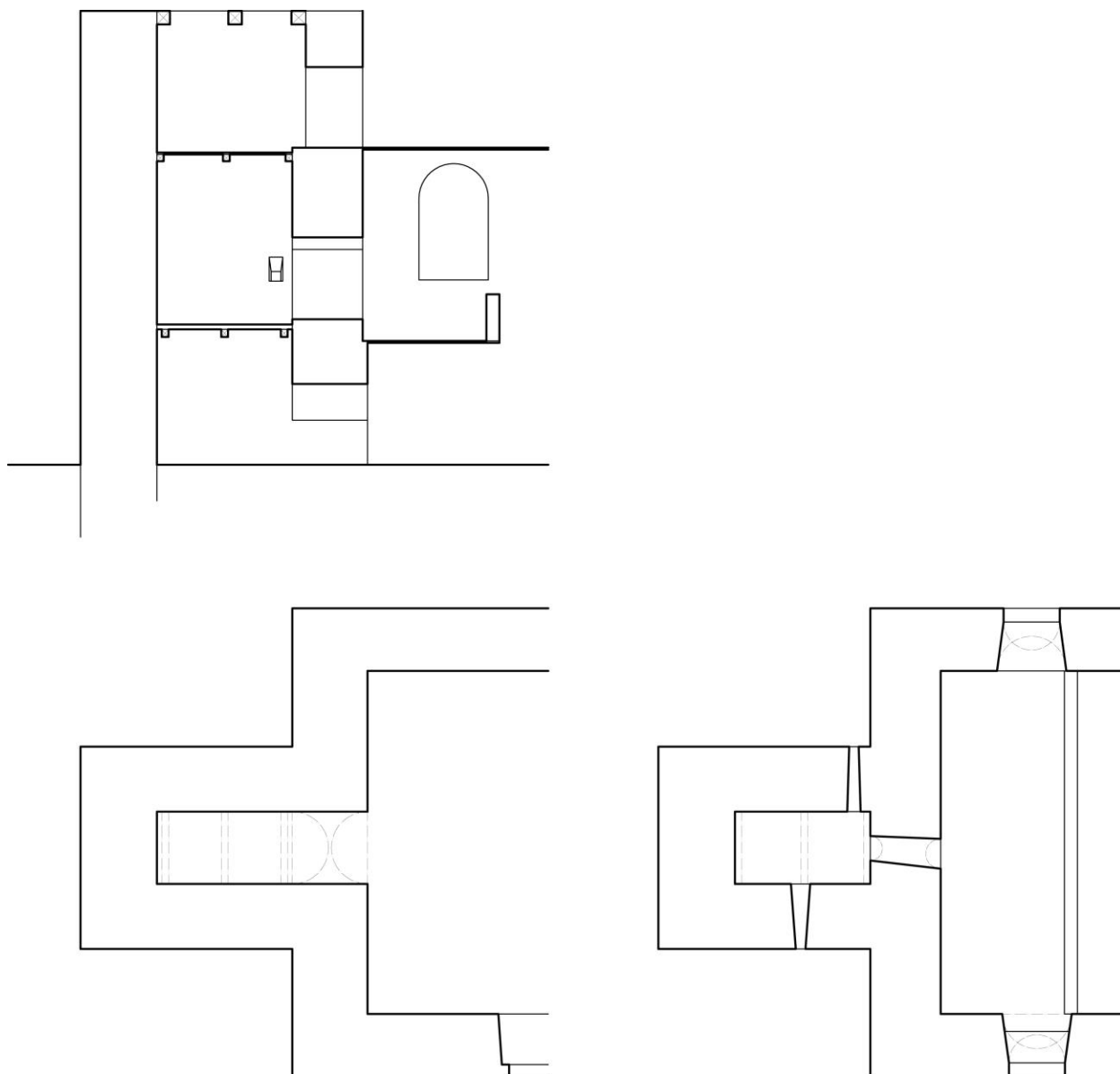

**Obr. 32: Třebonín (okr. Kutná Hora),
kostel sv. Matouše.**

*Půdorysy chrámu v úrovni krovu, empory
a přízemí (zaměření a kresba M. Falta 2013).*

9.7. KOSTEL SV. AMBROŽE VE VÍCOVĚ

Obr. 33: Vícov (okr. Plzeň - jih), kostel sv. Ambrože.

Podélný řez západní věží kostela a půdorysy chrámu v úrovni přízemí a empory (zaměření a kresba M. Falta 2013).

10. PŘÍLOHY (VÝBĚR Z PUBLIKOVANÝCH VÝSLEDKŮ) ...